Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 112 (9486) | четверг май 16, 1974 чыл | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 кон.

АЖААП АЛЫЫШКЫНГА

«1974 чылда дүжүт ажаап алыышкынын болгаш көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээрин хандырар талазы-биле хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалынга харыы кылдыр, Липецк областың ажыл-агыйларында ажаап алыышкынга тергиин белеткенир дээш чарыш калбарган. Белеткеп каан муң хире комбайнны бөлениниң шутумунда тургускан. Ажаап алыышкын техниказын июньнуң эгезинге чедир бүрүн септеп доозары механизаторларның хүлээлгелеринде көрдүнген.

Бо областың Лебедень хоорайында комбайннар септээр талазы-биле специализастаттынган тускай мастерскаяны ажыглалга киирген, ону «Сельхозтехниканың» тус черде салбыры тудуп тудуп туткан.

Ол-ла ышкаш чедя чаа мастерскаяларны өске-даа районнарда хуусаа бетинде ажыглалга кииреринге белеткенип турар.

(СЭТА-ның корр.).

ИЮНЬ 16 ССРЭ-ниң Дээди Соведиңге СОҢГУЛДА ХҮНҮ

УЛУГ ӨӨРҮШКҮ, ИДЕГЕЛ

«Шекпээр» совхозтуң клувунга саанчылар, хойжулар, механизаторлар, ховунуң ажыл-ишчилери, көдээ интеллигенция чыылган. Олар ССРЭ-ниң Дээди Соведиңге Кызыл-Мажалыктың № 650 соңгулда округундан депутаттың кандидады, «Тыва дагдүгү» комбинаттың арыглаа фабриказының үүрмектеп-сорттаар комплекизиниң таарыштырыкчызы **Алдын-оол Иргитович Седип**-биле ужуражып, ажыл-ишчи чугааны кылып, чагыгларын бергеннер.

Ужуражылышкын хуралын «Шекпээр» совхозта партком секретары В. Монгуш ажыткан.

Бүзүреттирген кижи—СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң секретары С. Күжүгет сөс алгаш, депутатка кандидат А. И. Седип соңгукчуларның идегелин күүседип шыдаар эң эки кижилерниң бирээзи дээрзин чугаалааш, ооң күш-ажылчы оруун таныштырган. Хуралга совхоз бызаңчызы Э. Ооржак, Шекпээр ортумак школазының өөредилге эргелекчизи В. Монгуш, Шекпээр көдээ Совединиң күүскомунуң даргазы Т. Куулар олар чүве чугаалааш, коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң бузулбас блогунуң төлептиг кандидады дээш соңгулда хүнүнде чаңгыс эп-сеткил-биле бадылаашкыннарын бээрин дыңнатпышаан, чыылганнарны кыйгырган.

Эш А. И. Седип сөс алгаш, көргүскен улуг идегел дээш өөрүп четтиргенин илереткен болгаш коммунистиг тургузуушкунга бүгү күжүн үндүрүп ажылдаарын хүлээнген.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Соведиңге соңгулда талазы-биле Каа-Хемниң № 649 соңгулда округундан депутаттың кандидады «Коммунизмче орук» колхозтуң механизатору **Михаил Лупанович Ситников-биле** соңгукчуларның ужуражылышкыны Бүрен-Бай-Хаак суурга болуп эрткен.

Бүзүреттирген кижи— «Коммунизмче орук» колхозта партия организациязының секретары В. М. Пирогов депутатка кандидат М. Л. Ситниковтуң ажыл-чорудулгазының, чурттуң күрүне эрге-чагыргазының дээди органынга чонунуң төлээлекчизи болурунга төлептииниң дугайын чугаалаан. Колхозтуң малчыннарының мурнундан мыйыстыг бода мал фермазының эргелекчизи Н. А. Лямзина улуг көдүрлүүшкүн-биле чүве чугаалааш, малчыннар ам болур соңгулда хүнүнге чедир чартык чыл планындан ажыр 10 тонна сүттү күрүнеге садарын хүлээнгенин дыңнаткан. Ол ышкаш мыйыстыг бода мал фермазында бригадир Ч. С. Сагаан, Бүрен-Бай-Хаак школазының директору Л. Г. Суринова, «Бүрен» совхозтуң директору Н. М. Аньшин олар болгаш өске-даа соңгукчулар хуралга чүве чугаалап тура, күрүне эрге-чагыргазының дээди органынга соңгуур болгаш соңгулар эргениң херек кырында боттанып турарынга бүгү совет кижилер ышкаш чоргаарланыышкынын болгаш соңгулда хүнүнде бадылаашкынын чаңгыс кижи дег бээрин илергейлээннер. Соңгукчулар депутаттың кандидадынга боттарының чагыгларын бергеннер.

Эш Ситников чаңгыс чер чурттугларының бедик идегелиниң улуг аас-кежиин, харыысалга кылдыр көрүп, чонунга шынчы бараан болурун хүлээнген.

Н. В. ПОДГОРНЫЙ ВЕНЕСУЭЛАНЫҢ ЭЛЧИНИН ХҮЛЭЭП АЛГАН

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный май 14-те, Кремльге, Венесуэла Республиканың ССРЭ-де элчини Регуло Бурельи Ривасты хүлээп алган.

Найыралдыг байдалга эрткен беседа үезинде Совет Эвилелиниң болгаш Венесуэла Республиканың аразында кады ажылдажылганы хөгжүдериниң айтырыгларын чугаалашкан. Венесуэла Республиканың Президентизи Карлос Андрес Перестиң чоруткан бижиин Н. В. Подгорныйга элчин тывыскан.

(СЭТА).

СОВЕТ ЧАЗАКТЫҢ ЧАЛААНЫН ЁЗУГААР

Ливия Араб Республиканың Революстуг командылал Чөвүлелиниң кежигүнү, Премьер-Министри Абдель Салам Джеллуд Совет чазактың чалаанын ёзугаар май 14-те Москвада албан хуузунуң аян-чоруун кылып чедип келген.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарёв, Совет Эвилелиниң Ливияда элчини И. Н. Якушин самолёт чадазының чанынга Абдель Салам Джеллудту уткаан.

Ужудуушкун шөлүнге хүндүлел таңныылын чыскааган болгаш күрүне гимннерин күүсеткен.

А. Н. Косыгин биле Абдель Салам Джеллуд совет дайынчыларының чыскаалын эргип эрткен.

Хүндүлүг аалчы аэродромдан хоорайже чорупкан.

Мотоциклистерниң хүндүлел эскордунга үдеткен автомашиналарның эрткен кудумчулары, шөлдери совет-ливий найыралга алдар кылдыр байыр чедирген транспарантылар-биле шиметтинген турган.

(СЭТА).

ТРАНСПОРТЧУЛАРГА

Тываавтотрансэргелелдиң Кызыл тудуг-монтаж эргелелиниң коллективи кол керээ ёзугаар ажылдарының дөрт ай иштинде онаалдазы күүсеттингенин рапорттаан.

Н. А. Прохоренконуң комплекстиг бригадазы амгы үеде 150 автомобиль турар гаражты болгаш Ак-Довурак АТБ-зиниң административ-амыдырал бажыңын тудуп турар.

Пассажирлер АТБ-зиниң артых кезектер складын болгаш № 2 АТБ-ге 200 автомашинага профилакторияны Е. И. Белоноговтуң комплекстиг бригадазы тудуп, дөрт айларның онаалдазын 132 хуу күүсеткен.

Социалистиг чарышка бирги черни П. А. Дроздов баштаан коллектив быжыг тудуп турар. Ында ажылчын бүрүзүнүң ажылдап кылыышкыны чылдың эгезинден бээр 116,2 хуу болуп турар. Хову-Аксында 150 автомашинага септелге-механиктиг мастерскаяны тудуп турар Н. Т. Степановтуң комплекстиг бригадазы дөрт айларның онаалдаларын 136,3 хуу күүсеткен. Ынчалзажок ооң өске көргүзүглериниң түңнели-биле ону чарышка ийиги черни ээлээн кылдыр санаан.

Үшкү черде — коммунист А. И. Демидьяровтуң удуртуп турары шеверлекчилер бригадазы. № 1 АТБ-ниң ажылдакчыларынга ниити чуртталга бажыңының тудуунда олар графиктиң мурнады ажылдап турарлар.

Тудугжуларның социалистиг чарыжының шимбаннары хөй, оларның дуржулгазын нептередир талазы-биле ажылдарны ында чорудуп турар.

(Бистиң корр.).

Кедээ ажыл-агый культураларының бедик дүжүдүн өстүрер, ниитиниң малынга быжыг чем баазазын тургузар дээш шиитпирлиг демисел бо хүннерде колхозтарның, совхозтарның шөлдеринде хайныгып турар. Ховуларның ажыл-ишчилери Майның болгаш Тиилелге хүнүнүң байырлалдарын карак кызыл күш-ажыл-биле демдеглеп, ажылдың темпизин улам бедиткеннер.

Бо хүннерде ажыл-агыйларның тараажылары, механизаторлары «1974 чылда дүжүт ажаап алыышкынын болгаш кедээ ажыл-агый продуктуларын белеткээрин хандырар талазы-биле хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның база ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалы-биле танышкаш, партияның болгаш чазактың чаа сагыш салыышкынынга харыы кылдыр ховуу ажылдарының темпизин дүргедедип, шынарын экижидип турарлар.

Майның 12-де медээ-биле алырга, республикада ниитизи-биле чазын эрте чажар культураларның 65,5 хуузу чаштынган. Ону Каа-Хем район 96,2 хуу. Кызыл хоорай Соведи 92,8 хуу, Бии-Хем 91,8 хуу күүсеткен. Тес-Хем, Өвүр районнарның ажыл-агыйлары тараа чаштырылгазын доозар чоокшулай берген.

Бо частың тарылгазының онзагай чүүлү болза, ажыл-агыйлар ховуу ажылдарының шынарынга дыка кичээнгей салып, бүгү-ле агротехниктиг хемчеглерни сагып турар апарганы болур. Каа-Хем районда «Тиилелге», «Коммунизмче орук», Таңдыда «Коммунизмниң херели» колхозтар, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Кызыл тараачын», «Ленинчи орук», «Саян» болгаш өске-даа совхозтар ховуу ажылдарын эки шынарлыг чорудуп турар.

ХОВУ АЖЫЛЫНГА ШЫНАР—КОЛ ЧҮҮЛ

Ынчалзажок чамдык колхозтарда болгаш совхозтарда ховуу ажылдарының шынарынче шоолуг кичээнгей салбайн, аңдарарынга, чаштырарынга, суггарарынга болгаш өске-даа ажылдарга агротехниканы каржызы-биле хажыдып, чаштырылгага черни белеткээрин саададып турар. Чижээ, «Улуг-Хая» совхозка ховуу ажылдарының баштайгы хүннеринден эгелээш-ле черни кыдыра аңдарып, оргалап, каток-биле таптатпайн турган. Бай-Тайга районда «Мурнакчы» колхозка часкы аңдарылганы хыналда изээшкин чокка кылып келген. «Найырал» совхозта ийи муң га хире черни удур аңдарар турбуже, олче чүгле 5 тракторну киирген, а аңдарылганың шынары багай. Ол совхозта агрономнар болгаш ховуу бригадаларының бригадирлери ажылдың шынарын хынавайн, ажылды багай шынарлыг кылдыр күүсеткен кижилерге харыысалга хүлээтпейн турар.

Улуг-Хем, Барыын-Хемчик болгаш Бай-Тайга районнарның ажыл-агыйларында черни чаштырылгага белеткээри оожум темпилиг чоруп турар. Ол черлерде тракторлар техниктиг болгаш организастыг чылдагааннар уламындан ажыл чок, анаа турар таварылгалар хөй.

Аңдарылгага, үлдүредиишкинге, культивацияга болдурган үрей кылыышкынны эдип ап болур, а чаштырыышкынга эрттирген частырыгны эдери кончуг берге.

Бир эвес чаштырыышкын үезинде черниң 10-дан 15 чедир хуузун оргалап каалтар болза, дүжүт база-ла ол хире куду болур. Ындыг болганда, чаштырылгага шынар—чаагай дүжүттү алырының эң-не кол негелделериниң бирээзи. Чаштырыышкынның эки шынары дээш ажыл-агыйлар механизаторларга 25 хуу чедир немелде төлевирни берип турары ынчангаш таварылга эвес болгай.

Чамдык трактористер шөлге оргалаашкынны, тодаргайлаарга, чаштынмайн чыдып каар черлерни болдурбас дээш, чаштырып каан черлерниң кыдыгларын база катап чаштырып эрттирип турар таварылгалар бар. Ол база-ла шын эвес. Чүге дээрге, ийи норма-биле сырый чаштырган чер чаагай дүжүттү дөмей-ле бербес, дүк сыптай бээр.

Үстүнде айыттынган фактылардан алырга, чаштырыышкынның шынарынче кичээнгей салбас, чүгле санын көвүдедирин, ажылды дүрген доозарын бодаар чоруктар чамдык ажыл-агыйларда ам-даа бары тодаргай-дыр.

Чаштырыышкынны бедик шынарлыг чорударынче ажыл-агыйларның, кедээ ажыл-агый эргелелдериниң удуртукчулары, агрономнар онза кичээнгейни салыры эргежок чугула. Улусчу контролёрлар маңаа база-ла улуг рольду ойнаар хүлээлгелиг.

Чаагай дүжүттү алырының база бир чугула негелдези—өл-шык сиңирер часкы суггат. Ону бедик шынарлыг чорудары кончуг чугула. Республикада суггаттыг черлер 40.673 га, оон амга чедир суггарганы 17.970 га азы 44,1 хуузу. Суггатты оожум темпилиг чорудуп турар черлерге: Бай-Тайга (28,8 хуу), Таңды (26,2 хуу), Каа-Хем (38,2) болгаш Улуг-Хем районнар хамааржыр. Суггаттың куду темпилиг болуп турарының чылдагааны — суггатчыларның ажылын багай организастааны, олче четчир санныг кижилерни хаара тутпааны, ийи ээлчеглиг ажылдың чогу.

Өл-шык сиңирер суггат үезинде бир га черге 500—600 кубометр сугну сиңирер нормалыг. Ону республиканың чамдык ажыл-агыйларында сагывайн турар. Чижээ, «Найырал», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтарда, Чөөн-Хемчикте «Октябрь 30 чылы» колхозта суггатты багай шынарлыг кылдыр чорудуп турар.

Часкы ховуу ажылдарын бүрүн комплекстиг кылдыр чорудары билдингир болгай. Чаагай дүжүттү өстүрүп алырынга бир чугула чүве—чемишчидилгени чеп ажыглаары. Бо талазы-биле-даа улуг четпестер бар болуп турар. Ол дугайын республиканың Министрлер Чөвүлелиниң чоокта чаа үндүрген доктаалында тодаргай айыткан.

Ам эң чугула сорулга болза, часкы ховуу ажылдары кидин түлүктеп эгелээниниң баштайгы хүннеринде илерээн четпестерни колхозтарның, совхозтарның, кедээ ажыл-агый эргелелдериниң удуртукчулары, тускай эртемниглери доорааан чайлаткаш, ажылдың бедик шынарлыг болурун хандырары болур. Партия, совет, профэвилел болгаш комсомол органнары кедээ ажыл-агыйда бо чугула кампанияга ажылдың шынарынче онза кичээнгейни салып, ону хүн бүрүнүң контролюнга алыры чугула. Часкы хүн чылды чемгерер деп, улустуң үлегер чугаазы бар. Күзүн дүжүттүң кандыг болуру часкы ховуу ажылдарын канчаар чоруткаанындан колдуунда хамааржыр апаар. Ажыл-ишчи бүрүзү ону утпас херек.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ
АЛДАРНЫҢ
ТУГУ

«ШЫН» СОЛУННУҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР ТУГУН бөгүн Каа-Хем районнуң «Тиилелге» колхозунуң механизаторлары Допуяа Калин биле Даваа Дойбан оларның күш-ажылчы тиилелгезинге тураскаадып көдүрген. **Бо ийи механизатор чаштырылгага хүнде ажыл нормазын чаштырылганың эгезинден бээр үргүлчү 150—180 хуу күүседип келгеннер.** Калин биле Дойбан тараа чаштырарын май 7-де-ле дооскаш, ам черни болбаазырадырынче шилчээн.

Механизаторлар! Часкы ховуу ажылдарының мурнакчыларынга деңнежиңер!

Кызыл туктуг

Тес-Хем районнуң «Чодураа» колхозунуң механизастаттынган Сайгын бригадазы часкы ховуу ажылдарын бедик агротехниктиг байдалга шалыпкын чорудуп турар. Механизаторларның ортузунда социалистиг чарыш улам калбарган. Амгы үеде суггаттынган 560 га черде чаштырылга ажылы үргүлчүлевишаан. Бригаданың хоочун механизаторлары Д. Сенги, М. Белек-Байыр, В. Кызыл-оол, Б. Эренчин болгаш өскелер-даа хүн нормазын ажыр күүседип, өөрүнге күш-ажылчы үлегер-чижээн көргүзүп турар.

Бо бригаданың ажыл-ишчилери часкы ховуу ажылдарынга кызымаккай ажылдап, социалистиг чарышка тиилекчи болгаш СЭКП райкомунуң база райкүүскомнуң бригадалар аразынга шилчиир чоруур Кызыл тугун чаалап алган.

Ш. КОЧАГА.

Часкы ховуу ажылдары

ТАРЫЛГАНЫҢ ХҮН ДЕМДЕГЛЕЛИ

Майның 13-те турган байдал-биле алырга, республиканың ажыл-агыйлары чазын чажар тараа культураларының тарылгазының планын 52,3 хуу күүсеткен, азы 178.686 гектар черге ол культураларны тараан. Ажыл-агыйлар кол аъш-чем культуразы — кызыл-тастың тарылгазын 84,5 хуу чедирген, азы ол культураны 123.432 гектар черге тараан. Мооң алгаш көөрге, часкы тарылганың темпизи эрткен чылдыындан дүрген чоруп турар. Ооң барымдаазы мындыг: 1973 чылдың майның 14-те байдал-биле алырга, республиканың ажыл-агыйлары чазын чажар культураларының тарылгазын 47,4 хуу, ооң иштинде тараа культураларының 60,2 хуу, кол аъш-чем культуразы кызыл-тастың тарылгазын 80,2 хуу чедирген турган.

Бо чылдың часкы тарылгазының чоруп турарынга хамаарыштыр бир демдеглээр чүүл болза, республиканың совхозтары кол аъш-чем культуразы кызыл-тастың тарылгазын доозупканы болур. Совхозтар 99 муң ажыг гектар черге кызыл-тасты чашкан.

Часкы тарылганы Бии-Хем биле Каа-Хем районнарның ажыл-агыйлары шалыпкын чорудуп турар. Бии-Хемниң ажыл-агыйлары чазын чажар культураларның тарылгазын 72,5 хуу чедирген. Ол районда кызыл-тастың тарылгазы дооступ турар. Каа-Хемниң тараажылары база эрестиг ажылдаан. Ук районда чазын чажар культураларның тарылгазы 70,4 хуу четкен, кызыл-тастың тарылгазы дооступ турар.

Часкы тарылганы «Саян» совхоз эң дүрген темп-биле чорудуп турар. Ында чазын чажар культураларның тарылгазы 83,1 хуу четкен ийикпе, азы тос муң ажыг гектар черге чазын чажар культураларның тарылгазын чоруткан. «Өөк», «Шамбалыг», «Кызыл тараачын» совхозтарда тарылганың темпизи бедик. Ол ажыл-агыйларның кайызы-даа чазын чажар культураларның тарылгазын чеден хуу ажырган болгаш кызыл-тастың тарылгазын колдуунда доозуп турар.

Часкы тарылганың шалыпкын чоруп турары-биле кады, ол кампанияны хожудадып турар районнарны болгаш ажыл-агыйларны айтыры эргежок чугула. Чижээ, тараалаң Улуг-Хем район чазын чажар культураларның тарылгазын чүгле 36,3 хуу чедирген. Барыын-Хемчик, Тес-Хем, Эрзин районнарда тарылганың чоруп турары оожум. Ол черлерде тарылга планы чүгле 30—40 хуу күүсеттинген болуп турар.

Тарылганы кончуг куду темп-биле чорудуп турар совхозтар база илереп турар. «Дөң-Терезин» совхоз чазын чажар культураларның тарылгазын чүгле 11 хуу чедирген. «Барлык» совхозта база часкы тарылга оожум чоруп турар. Ында чазын чажар культураларның тарылгазы чүгле 14,2 хуу четкен ийикпе, 8450 гектарның орнунга чүгле 1200 га черге тараа чашкан. Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг совхозта тарылганың темпизи дыка куду. Совхоз чеди муң ажыг гектар черге чазын чажар культураларны тарыыр турган, ону чүгле 600 бичии ажыг гектар черге чоруткан. «Найырал», «Алдан-Маадыр», «Сүт-Хөл», «Тыва», «Улуг-Хая» совхозтарда база тарылга оожум темп-биле чоруп, ол ажыл-агыйлар чазын чажар культураларның тарылгазын чаа-ла үжен хуу ажырып турар.

Тываның тараажылары бо чылын тарааны 325 муң тоннаны бүдүрер, 90 муң тоннадан эвээш эвес тарааны күрүнеге садар хүлээлгелиг. Ону күүседириниң үндезини салдынып турар бо хүннерде часкы тарылганы бедик шынарлыг дүрген темп-биле чорудары негеттинип турар.

ХАЙНЫККАН ИШ

СЭКП Төп Комитети болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели «1974 чылда дүжүт ажаап алыышкынын болгаш көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээрин хандырар талазы-биле хемчеглер дугайында» доктаалды үндүргенин «Чыраа-Бажы» совхозтуң тараажылары изии-биле деткивишаан, ону тараажылар дугайында улуг сагыш салыышкыны кылдыр көргеш, бо чылдың часкы тарылгазын хайнышкынныг темп-биле чорудуп турар.

Бо тодарадыкчы чылда совхозтуң ниити тарылгазының шөлү 12.660 га болур, ооң иштинден 6501 га тараа культураларын тарыыр. Кол аъш-чем культуразы кызыл-тасты 2249 га черге тарыыр ийикпе, эрткен чылдыындан 249 ганы немей тарыыры көрдүнген.

Бо чылдың часкы тарылгазын совхозтуң Чыраа-Бажы салбырының Дагыр-Шемиде № 1, Чыргакы салбырының Улуг-Ховуда № 2 трактор-ховуу бригадалары бедик деңнелдиг чорудуп турар.

Ам совхозта 1700 га кызыл-тасты, 535 га арбайны чажып тараан. Черни чарарында болгаш тараа чажарында 34 санныг трактор ажылдап турар, оларны 105 бедик мергежилдиг механизатор башкарган. Тараа чаштырылгазында шуптузу 15 агрегат сөксаал чок ажылдап турар. Бо чылын совхоз 1176 га черни суггарар турган, амга чедир 828 ганы суггарган. Совхозтуң дирекциязы бо чылын 40 кижи составтыг 4 суггатчы звеноларны тургускан. Ол звенолардан Чыраа-Бажы салбырда Куулар Маңнай-оолдуң, Хорум-Дагда — Ховалыг Бегзиниң звенолары эки ажылдаан. Маңнай-оолдуң звенозу 200 га, Бегзинии — 180 га черни эки шынарлыг суггарган.

Бо чазын Дагыр-Шемиде, Көк-Талда, Оңгар-Бугада, Алаакта, Кара-Дөңде, Хола-Харагнада суггарып болур кур болгаш куруккан черлерни херегдеттинер техниканы ажыглап тургаш, суггарып алган.

Часкы тарылганы бедик деңнелге чорудары-биле механизаторларга таарымчалыг байдалдарны бригадаларда тургускан. Ында чунар-бажың, кызыл-булуң доктаамал ажылдап турар.

Хүн санында нормазын ажыр күүседип, онаашкан ажыл-херээнге бердинген, техниказынга камныг, ак сеткилдиг ажылдап турар механизаторларны болгаш тараажыларны хөйү-биле адап болур. Оларга трактористер Монгуш Ак-Сүге, Монгуш Орус-оол, Доңгак Кара-оол, Иван Куулар (Чыраа-Бажы салбыр), Ондар Бора, Николай Ондар, (Чыргакы салбыр), Монгуш Чымба, Ооржак Сопуян (Хорум-Даг салбыр), чаштырыкчылардан Валентина Куулар, Нина Куулар, Куулар Артис-оол олар хамааржыр.

Чыраа-Бажы салбыр бо чылын 14 га шөлге ногаа тарыыр. Ында бригаданы дуржулгалыг коммунист эш Сат Комбу удуртуп турар. Ногаажылар капустаның, помидорнуң, редисканың рассадаларын белеткеп алган.

Часкы тарылганың чоруп турар темпизи эрткен чылдыындан дүрген. Чижээ, кызыл-тасты 1973 чылдың бо үези-биле деңнээрге, совхоз ниитизи-биле 565 ганы хөйнү чашкан.

Механизаторларның социалистиг чарыжын 5—10 хонгаш-ла түңнеп үндүрүп турар. Мурнакчыларга моральдыг болгаш материалдыг деткимчени көргүзүп турар.

Совхозтуң тараажылары Совет Тываның 30 чылынга чедиишкинниг ужуражыр дээш улуг көдүрлүүшкүннүг ажылдап турар.

О. КАРА-САЛ,
Чыраа-Бажы салбырының
эргелекчизи.

ХОВУНУҢ МААДЫРЛАРЫ

«Сүт-Хөл» совхозтуң суггаттыг шөлдеринде ховуу ажылдары шуудаан. Шөлдерде хайнышкынныг иште бүгү тараажылар бедик дүжүт дээш туржуп, күш-ажылчы соруун көргүзүп турар. Оларның аразында аныяк-даа, хоочун-даа тараажылар бар.

Чажыкчы Күжүгет Сыын-оол хүнде 12 га черге тараа чаштырар нормазын доктаамал ажыр күүседип, 18—20 га чедирип турар (чурукта бетии талазында). Ооң шынчы дузалакчызы Монгуш Совандии база үлегерлиг ажылдап, ховунуң маадырларының одуруунда санаттырып турар.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

Бистиң хойжуларывыста

ЧАРЫШТЫГ КОЖАЛАР

Таңдыда көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязында хойжу Х. Куулар ол ажылынга тос чыл болган, хоочун малчын.

Тоску беш чылдың үшкү шиитпирлиг чылында малчын төрүүр 100 хойдан 90 хураган алыр хүлээлгезин 92 кылдыр, бир хойдан 4 кг дүк кыргыыр тургаш, ону 4,5 кг чедир ажыр күүсеткен.

Х. Күжүгеттиң ажылының түңнели бо чылын эрткен чылгызындан-даа эки боол турар. Ол төрүүр 100 хойдан 94 хураган алыр хүлээлгезин ажыргаш, 117 хураганны алган.

Күжүгет кожазы хойжу Монгуш Дадар-оол-биле чарыштыг. Хойлар ам-даа хураганнап турар болганда, түңнел үнзүрери элек. Амдыызында Монгуш Дадар-оол — 115 хураганны камгалап алган.

Чарыштыг кожалар Совет Тываның 30 чылының байырлалынга күш-ажылчы белекти тудар дээш шудургу ажылдап турарлар.

С. ТАНЗЫН-ООЛ.

Чаш төл менди

Чөөн-Хемчикте «Октябрь 30 чылы» колхозтуң хойжулары малдың чаш төлүн менди камгалап алыр дээш кызымак ажылдап турарлар. 5800 ажыг хойнуң 5391-и хураганнаан, оон 5586 хураганны камгалап алган. Төрүүр 100 хойдан 100-106 хураганны алган мурнакчы хойжуларга Ондар Аяк-Хээ, Куулар Калдар-оол, Сат Шагдыр, Монгуш Ырыш олар хамааржыр.

Үстүнде ады үнген малчыннарның кайызы-даа төрүүр 100 хойдан 100 хураганны, хой бүрүзүнден 2,5 кг дүктү кыргын алыр, боттарының күжү-биле 20-20 тонна сигенни белеткээр хүлээлгени алган.

О. САЙЫН.

ЧЕДИИШКИННИГ ДООЗАР!

> «Амыдыралдан чыдып калбас дээш, бистиң бүгү кадрларывыс доктаамал өөренир, боттарының идей-теоретиктиг деңнелин бедидер, эртемниң болгаш мурнакчы дуржулганың чедиишкиннерин шиңгээдир ужурлуг».
>
> (СЭКП-ниң XXIV съездизинге партия Төп Комитединиң Отчёт илеткелинден).

ТҮҢНЕЛДИ ҮНДҮРҮП ТУРА...

Коммунистиг тургузуушкунуң амгы үе-чадазында, коммунистерни болгаш бүгү ажылчы чонну марксисчи-ленинчи үзел-бодалга, бедик идей-политиктиг мөзү-шынарларга, коммунистиг моральдың норма-чижектеринге, күш-ажылды болгаш ниитиниң өнчүзүн коммунистиг ёзу-биле көөрүнге кижизидериниң айтырыы бистиң партиявыстың идеологтуг ажыл-чорудулгазында база бир кол черни ээлеп турар.

Партияның XXIV съездизиниң шиитпирлерин болгаш ажылчы чоннуң экономиктиг өөредилгезин экижидер дугайында СЭКП ТК-ның доктаалын удуртулга болдурбушаан, коммунистерниң, кежигүн эвестерниң политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгезин экижидер талазы-биле республиканың партия организациялары эвээш эвес ажылдарны кылып чорутткан.

Политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгениң байдалын, дыңнакчыларның болгаш пропагандистерниң четчелээшкинин, өөредилге программазының күүселдезин коммунистерниң хуралдарынга, райкомнарның, хооркомнуң бюроларынга доктаамал чугаалажып келген. Ол чорук өөредилгениң шынарын экижидеринге, пропагандистерниң база ажыл-агый удуртукчуларының харыысалгазын бедидеринге улуг салдарлыг болуп турар.

Сөөлгү чылдарда партия өөредилгезиниң системазында эртип турар кичээлдерниң идей-теоретиктиг болгаш методиктиг деңнели бедип, дээштиг апарганындан дыңнакчыларның шиңгээдип алган билиглери оларның бүдүрүлгеге база хөй-нийти ажылынга идепкейлиг киржиринге, тоску беш чылдың тодарадыкчы дөрткү чылында коллектив бүрүзүнүң мурнунга салдынган экономиктиг база социал-политиктиг сорулгаларны чедиишкинниг шиитпирлээринге дузалап турар апарган.

Бай-Тайгада «Мурнакчы» колхозтуң парткому, Таңдыда «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң партбюрозу болгаш Балгазын санаторийинде, Бии-Хемниң Аржаан ортумак школазында партия эге организациялары (секретарьлары Т. Хертек, Н. Кононенко, М. Момбулай, Т. Коматова) коммунистерниң болгаш кежигүн эвестерниң марксисчи-ленинчи өөредилгезинче хүн бүрүнүң кичээнгейин угландырып келгеннер. Ооң түңнелинде ол коллективтерде политиктиг болгаш экономиктиг школаларның кичээлдери чыл дургузунда доктаамал эртип келген.

«Мурнакчы» колхозтуң парткому малчыннар ортузунга экономиктиг өөредилгени черле эки организастап тургускан. Ырак черлерде малчыннар ай санында дөрт удаа кичээлге кээп, өөредилге программазын чедиишкинниг доозуп турар. Экономиктиг өөредилгеге хаара туттунганнарның учёдун тургузуп, өөредилгениң түңнелин ай санында-ла парткомнуң, колхоз баштаар чериниң каттышкан хуралынга түңнеп чугаалажып турары ол ажыл-агыйда чаңчыл апарган. «Революцияның чалбыыжы» совхозта көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң экономиказын өөренир теоретиктиг семинарда совхозтуң тускай эртемниглери, инженер-техниктиг ажылдакчылар, бригадирлер, салбыр, ферма эргелекчилери хаара туттунган. Семинарның дыңнакчылары теоретиктиг билиглерден аңгыда совхозтуң, ферма, бригадаларның экономиктиг көргүзүглеринге хамаарышкан практиктиг билиглерни база шиңгээдип ап турарлар. Пропагандистер (Н. Кононенко, О. Чуева) кичээл бүрүзүн эки белеткелдиг, бедик деңнелге, дыңнакчыларга солун кылдыр эрттирип келген.

Ооң-биле чергелештир чамдык партия, профэвилел организациялары, ажыл-агый удуртукчулары коммунистерниң политиктиг болгаш ажылчы чоннуң экономиктиг өөредилгезин СЭКП-ниң XXIV съездизиниң негелдезинге дүүштүр организаставаан. Ылаңгыя Таңдыда «Россия» совхозта, Бии-Хемниң «Хадың» колхозта, «Шивилиг» совхозта, Бай-Тайганың «Кара-Хөл» колхозта политиктиг, экономиктиг өөредилге кудуу деңнелде тургустунган.

«Россия» совхозтуң партбюрозу (секретары Ю. Монгуш) партия өөредилгезинге кичээнгейни кошкатканындан өөредилге чылының эгезинде тургустунган политшколаларның ажылы ара соксаан, а коммунистиг күш-ажыл школалары зооветеринарлыг бөлгүмнерже шилчээн. Ажылчы чоннуң экономиктиг өөредилгезиниң перспективтиг планы амга чедир ажылдап кылдынмаан.

Бо хүннер — партия организацияларының мурнунда эң харыысалгалыг үе. Ам каш-ла хонгаш, политиктиг, экономиктиг өөредилге системазынга өөредилге чылы доостур. Бо өөредилге чылының онзагай чүүлү болза партия өөредилгезиниң бүгү-ле звеноларынга СЭКП-ниң политиказының база теориязының чугула айтырыгларын, партияның XXIV съездизиниң ажылдап кылганы Тайбың программазын боттандырар дээш Төп Комитеттиң чорудуп турар идепкейлиг ажыл-чорудулгазын болгаш партияга, совет улуска Кыйгырыын ханызы-биле өөренип келгенинде.

Сорулга болза түңнел кичээлдерни организастыг, бедик деңнелге эрттирер дээш партия организацияларының талазындан бүгү-ле таарымчалыг байдалды тургузарында, чүге дээрге түңнел кичээлдерни бедик деңнелге эрттиреривистен өөредилге чылын организастыг доозары улуг хамааржыр.

Түңнел кичээлдерге кол черни СЭКП ТК-ның апрель, декабрь (1973 чыл) Пленумнарының материалдары, Төп Комитеттиң партияга, совет улуска Кыйгырыы, Төп Комитеттиң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң ССРЭ-ниң 50 чыл оюнга тураскааткан байырлыг хуралга илеткели, тайбыңга ынакшылдыг күштерниң Бүгү-делегей конгрезинге, кур черни шиңгээдип алганындан бээр 20 чыл болган оюнга тураскааткан Алма-Атага болган хуралга болгаш ВЛКСМ-ниң XVII съездизинге ооң чугаалары ээлээн турар ужурлуг.

Политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгениң системазынга түңнел кичээлдерни кандыг хевирге эрттирери дыңнакчыларның белеткелинден, чыл дургузунда өөренип эрткен материалдарны шиңгээдип алганындан улуг хамааржыр. Ынчалзажок түңнел кичээлдерни колдуунда-ла чаңгыстап азы бөлүктеп чугаалажыышкын, бижимел ажылдар, зачеттар болгаш экзаменнер, семинарлар, теоретиктиг база практиктиг конференциялар хевири-биле эрттирзе ажыктыг дээрзин эрткен чылдарның дуржулгазы бадыткаан.

Эге политшколаларга болгаш марксизм-ленинизм үндезиннериниң школаларынга түңнел кичээлдерни чаңгыстап азы бөлүктеп чугаалажыышкыннар, рефераттар, практиктиг ажылдар хевирлиг эрттирзе эки.

Үстүкү звенога хамаарыштыр партия активиниң школаларынга, марксизм-ленинизмниң университеттеринге зачеттар болгаш экзаменнер дужаадыр, а теоретиктиг болгаш методологтуг семинарларга түңнел чугаалажыышкыннар ийикпе теоретиктиг азы практиктиг конференциялар эрттирер. Экономиктиг өөредилгениң системазынга түңнел кичээлдерни эрттирип турар үеде кол кичээнгейни бүдүрүлгени эргелеп башкарарының, ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыын бедидериниң, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң болгаш продукцияның шынарын экижидериниң айтырыгларынче угландырары чугула.

Экономиктиг билиглерниң үндезиннерин өөренип төндүрүп турар политиктиг болгаш экономиктиг база коммунистиг күш-ажыл школаларының дыңнакчылары бүдүн курска экзамен дужаар. Экзамен комиссиязының составынга партия болгаш хөй-нийти организацияларының төлээлекчилери, пропагандистер киришкен турар. Бир эвес дыңнакчылар экзаменниң хыналда айтырыглары-биле таныжкаш, бүгү темаларны долузу-биле шиңгээдип ап шыдаваанындан экзамен дужаарынга белен эвес болза, партия организациязының, экзамен комиссиязының чөпшээрели-биле ол курсту дараазында чылче шилчидип болур.

Черле ынчаш өөредилгениң кайы-даа системазынга өөредилгениң түңнелин үндүрүп тура, дыңнакчыларның билииниң шынарынче кичээнгейни угландырары чугула. Бир эвес кандыг-бир чөптүг чылдагааннарның уржуундан өөредилге программазы чыл дургузунда четче шиңгээттинмейн барган таварылгада, ол школаның ажылын дараазында чылын уламчылаза эки. Чыл дургузунда хөй кичээл үстүгенинден өөредилге чылының төнчүзүнде кээп, программа күүседир дээш «штурмнаар» таварылгалар тургулаар. Ол черле канчап-даа таарышпас. Политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгениң чыл түңнелин коммунистерниң хуралдарынга, райкомнарның болгаш хоорkомнуң бюроларынга чугаалажып көрүп тура, чаа өөредилге чылында сорулгаларже улуг кичээнгейни салыры чугула.

П. ДАМБА-ХУУРАК.

СЭКП обкомунуң Политиктиг чырыдыышкын бажыңының эргелекчизи.

БЕСЕДАЛААШКЫН

Кызылдың тууйбу заводу мурнакчы ажылдыг бүдүрүлгелерниң бирээзи. Ол ай, квартал санының ажыл планын доктаамал ажыр күүседип келген. Ынчангаш кызылчылар бо коллективтиң ажыл-ишчи кижилеринге чоргаарланып турар. Оларның хүн бүрү кылып үндүрүп турар чүс-чүс тууйбулары кайнаар барып турарыл? Оларны республиканың бүгү булуңнарындан көрүп болур бис. Хүн келген тудум-на чаартынып, сайзырап орар Кызыл кандыг-дыр? Хүнге чайнаан кылаң-чырык соңгаларлыг дөрт-беш каът бажыңнар кудумчуларның кайызынга-даа бо-ла бедип үнүп келир. Ол база тууйбу заводунуң ажылчыннарының үлүг-хуузу.

Заводта ажылчыннарның күш-ажылчы сагылга-чуруму быжыг. Кижи бүрүзү онаашкан ажыл-херээн ак сеткилдиг, шынарлыг кылыр дээш ажылдап турар.

Кандыг-даа ажылды кылырда, аңаа бедик мергежил, билиг херек. Ынчангаш заводтуң партия организациязы ажылчыннарның экономиктиг билиглерин бедидеринче кол кичээнгейни салып келген.

Заводка экономиктиг билиглерниң үндезинин өөренир школа ам ийи чыл ажылдаан. Аңаа ажылчыннарның сонуургалы улуг. Бо өөредилге чылында аңаа 25 кижи хаара туттунган.

— Неделяның вторник санында кичээлдеп турдувус — деп, партия организациязының секретары Лидия Андреевна Турманова сеткил ханып чугаалай-дыр. — Коммунистер, бригадирлер, мастерлер, ажылчыннар кичээлдерге бедик сонуургалдыг кээп турганнар. Чүге дээрге өөренип эртер тема, чаа материал бүрүзү заводтуң бөгүнгү ажыл-амыдыралы, планныг сорулгалары-биле ханы холбаалыг. Олар семинарларга харыылап тургаш, тодаргай чижектерни заводтуң ажылындан ап тургулаан. Ынчангаш кичээлдер солун, утка-шынарлыг болуп эртип келген.

С. Д. Шейкина — дуржулгалыг пропагандист. Ол экономиктиг билиглерниң үндезиннерин өөренир школаның пропагандизи болуп ам үш чыл ажылдап келген.

— Өөредилге чылын кайы хире байдалдыг доозуп тур силер, Светлана Дмитриевна? — деп оон айтырдым.

Оон харыызы бүзүрелдиг болду:

— Мактанмас бис. Ынчалза-даа экономиканың чамдык айтырыгларының талазы-биле ажылчыннар хөй чүүлдерни билип алган. Ам кижи бүрүзү кылган ажылынга кайы хире чарыгдал азы орулга киргенил деп чүвени боду-ла санап турар-дыр. Ол эки-дир.

Ажылчыннарга экономиктиг билиглерниң үндезинин өөредип турар чорук заводтуң бүдүрүлгезинге улуг идиглиг болуп турар. Ону тодаргай чижектерге айтырга мындыг. Кызылдың тууйбу заводу тодарадыкчы чылдың дөрт айында 6 миллион 675 муң тууйбуну бүдүрген. Чүгле мартта безин 1 миллион 700 муң тууйбуну бүдүрер тургаш, 1 миллион 900 муңну бүдүрүп үндүрген. Эрткен 4 айларда бир ажылчын-на 1974 рубльдиң продукциязын бүдүрген. Ол дээрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү планнаттынганындан ажыр күүсеттингениниң херечизи-дир.

Коммунистер П. А. Вершинский, Ю. М. Шишкин, А. И. Архипов болгаш өскелер-даа кончуг эки өөренип, күш-ажылга шалыпчы үлегер-чижээн кады ажылдап турар өөрүнге көргүзүп турар.

Заводта экономиктиг билиглерниң үндезиннерин өөренир школа ам өөредилге программазын доозуп, түңнел кичээлдерни эрттирип турар.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

КИРПИЧНЫЙ ЗАВОД

ЧУРУКТА: (солагай талазындан) экономиктиг билиглерниң үндезиннерин өөренир школаның дыңнакчылары Г. И. Ястремская, А. П. Филиппова, Л. А. Турманова, А. И. Адам олар пропагандизи С. Д. Шейкина-биле өөренип эрткен чүүлдериниң дугайын чугаалажып турлар.

Фотозу авторнуу.

ТЕОРЕТИКТИГ СЕМИНАРЛАР

Партия чырыдыышкынының системазында теоретиктиг семинарлар база чугула черни ээлеп турар. Ынчангаш оларга өөренир күзелдиглерниң саны чыл келген тудум-на көвүдээн. Таңды районнуң ажыл-агыйларында, албан организация, школа, культура, үлетпүр бүдүрүлге черлеринде ажылдап турар теоретиктиг семинарлар багай эвес түңнелдерлиг болуп турар. Оларда өөренип турарларның ниити билииниң деңнели черле шыырак.

Өөредилге программазын чедиишкинниг доозуп, дыңнакчыларынга быжыг билигни берген теоретиктиг семинарларның чижээнге бир дугаарында-ла кур чер совхозунуң школазында ажылдап турар семинарны адап болур. Ону дуржулгалыг пропагандист В. М. Протасова удурткан. Кичээлдер эки белеткелдиг эртип келген. Ооң дыңнакчылары тема бүрүзүнге улуг сонуургалдыг белеткенип, семинарларга салган айтырыгларга идепкейлиг харыылап турар.

Ол ышкаш Элегес ортумак школазында А. П. Тырышкинаның удуртуп турар теоретиктиг семинары база эки ажылдап келген. Ооң дыңнакчылары программада айыттынган темаларга тус-тус белеткенип, боттары лекцияларны номчуп, рефераттарны ханы утказыг, шынарлыг кылдыр бижип турар. Теоретиктиг семинарның киржикчилери партия болгаш чазактың иштики болгаш даштыкы политиказының дугайында материалдарны база өөренири чаңчыл болган.

Каък 8 чыл школазында пропагандистеп ажылдап турар О. Д. Сат теоретиктиг семинарның кичээлдерин солун хевирге эрттирип келгилээн.

Ам ол түңнел кичээлдерни чедиишкинниг эрттирип турар.

Адаттынган теоретиктиг семинарларның пропагандистери СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң кур черни шиңгээдип алганының 20 чылынга тураскааткан байырлыг хуралга чугаазын тус-тус бөлүктерге үзүп алгаш, өөредип эрттиргилээн.

Семинарның киржикчилери ол чугааның талазы-биле рефераттарны база бижигилээн. Кичээлдер эртип турар үеде пропагандистер Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың бүгү делегейге быжыг тайбыңны тургузар дээш могаг-шылаг чок ажылдап турарын, акы-дуңма социалистиг чурттар-биле экономиктиг кады ажылдажылганы улам калбартып турарын онзалап өөреткилээн.

Айыттынган семинарларның кичээлдеринге өөредип турган тема бүрүзү тус-тус ажыл-агыйларның бо хүнгү ажыл-ишчи көргүзүглери-биле ханы холбаалыг. Олар ынчангаш солун.

Т. ТЮЛЮШ.

УЛУГ СОНУУРГАЛ

Кызыл-Дагның аныяк коммунистери көдээ Совет бажыңының залынга чыглып келгеннер. Ол хүн — оларның ээлчеглиг кичээли.

Аңаа СЭКП Бай-Тайга райкомунуң бирги секретары Д. Данзын-оол партия Уставының болгаш Программазының дугайында илеткел кылган. В. И. Ленинниң партияны тургузар дээш могаг-шылаг чок демисели, 1903 чылда тургустунган партияның маадырлыг ажыл-чорудулгазы болгаш коммунистерниң партия программазын боттандырар дээш шудургу демисели дыңнакчыларның кичээнгейин хаара туткан. Партия кежигүнүнүң эргелериниң болгаш хүлээлгелериниң дугайында чугаалап тура, эш Д. Данзын-оол марксисчи-ленинчи теория-биле чепсегленири, коммунистиг тургузуушкунга күш-ажылчы үлүүн киирери, бүдүрүлгеге организастыг болгаш быжыг чурумнуг болуру — коммунист бүрүзүнүң чарылбас мөзү-шынары болур ужурлуг дээрзин чугаалаан. Бодунуң харыылап турары участокка бедик харыысалгалыын медереп, тодарадыкчы чылда алган социалистиг хүлээлгелерни күүседир дээш шудургу ажылдаары — чугула сорулга болур деп, илеткелчи түңнеп чугаалаан.

«Партия организациязының хуралы — оон дээди органы» деп илеткелди партия организациязының секретары эш К. Кожуун-оол кылган.

Аныяк коммунистер илеткелдерни улуу-биле сонуургап, элээн хөй айтырыгларны салгылаан болгаш боттарының партийжи даалгаларны канчаар күүседип турарының талазы-биле арга-дуржулгазын солушканнар.

Т. САТ.

ӨӨРЕНМИШААН

«Амыдыралдан чыдып калбас дээш, бистиң бүгү кадрларывыс доктаамал өөренир, боттарының идей-теоретиктиг деңнелин бедидер, эртемниң болгаш мурнакчы дуржулганың чедиишкиннерин шиңгээдип алыр ужурлуг» деп, СЭКП-ниң XXIV съездизинге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев чугаалаан. Ынчангаш республика эмнелгезиниң ажылдакчылары боттарының билииниң деңнелин бедидер дээш, политиктиг өөредилгеже кол кичээнгейни салган. Өөредилге чылының дургузунда бөлгүмнерге болгаш теоретиктиг семинарларга 360 хире кижи хаара туттунган. 15 бөлгүмнер доктаамал ажылдап келген, оларның дөртүнге эмчилер өөренип турган, арткан бөлгүмнерге эмчи сестралары, техниктиг ажылдакчылар хаара туттунгулаан.

Өөредилге системазын шак мынчаар организастап тургускан чорук пропагандистерниң ажылын экижиткен. Ынчангаш олар дыңнакчы бүрүзү-биле бүгү талалыг ажылдаарын чедип ап, оларга быжыг билигни бээр аргалыг болган. Болуп эртип турган семинарларның айтырыглары аңгы-аңгы темаларга хуваттынган. Семинарның дыңнакчылары марксизм-ленинизмниң үндезин ажылдарында эң чугула айтырыгларны сайгарып, Коммунистиг партияның төөгүзүн болгаш чугула партийжи документилерни улуг сонуургал-биле өөренген.

Хөй чылдарда пропагандистеп ажылдап келген эмчилер Р. А. Астафьева, М. М. Чанзан, З. Н. Кошелева, М. И. Горбунова болгаш өскелер-даа боттарының дыңнакчыларының улуг хүндүткелин чедип алганнар.

С. МОЛОМДАЙ.

Билиг быжыг

Чөөн-Хемчик районнуң «Алдан-Маадыр» совхозунуң төп салбырының аныяк-өскени бо өөредилге чылында комсомолдуң политчырыдыышкынының өөредилгезинче багай эвес хаара туттунган. Ылаңгыя «Партия дугайында беседалар» деп бөлгүмнүң киржикчилери өөредилге программазын чедиишкинниг доозуп турар. Аңаа өөренип турган 27 аныяктар боттарының ниити билииниң деңнелин улам бедидип алганнар.

Бөлгүмнүң дыңнакчыларындан комсомол комитединиң секретары Юрий Монгуш, кол мал эмчизи Дадар-оол Монгуш, библиотекарь Алевтина Монгуш, көдээ Культура бажыңының методизи Роза Ооржак болгаш өскелер-даа семинарларга, түңнел кичээлдерге үргүлчү харыылап, быжыг билиин көргүскеннер.

Аныяктарга теоретиктиг билиглерни бээр дээш, хоочун пропагандист коммунист Х. Б. Борбай-оол кызымак чүткүл-биле ажылдаан.

О. БОРАШ.

Дуржулганы нептередир

Эрзин районнуң культура университединиң баазазынга Культура министерствозунуң методиктиг кабинеди план ёзугаар «Чоннуң эстетиктиг кижизидилгези» деп темалыг теоретиктиг семинарны эрттирген. СЭКП райкомунуң секретары Д. Чамзырай «Культураның улусчу университеттериниң ажылчы чоннуң амыдыралынга ажык-дузазы» деп беседаны кылган. Филология эртемнериниң кандидады Д. Куударның «Марксисчи-ленинчи эстетиканың хөгжүлдези» база «Тыва шүлүк чогаалы амгы үеде» деп темаларлыг лекциялары солун болгаш ханы утка-шынарлыг болган. Чурукчу И. Салчактың «Коммунизмниң аныяк тургузукчузунуң совет уран чүүлде овур-хевири» деп тыва чурулга уран чүүлүнүң бөгүнгү болгаш келир үезин көргүскен лекциязы база улустуң кичээнгейин туткан. «К. С. Станиславский — уран чүүлдүң улуг чаартыкчызы» деп темага лекцияны республиканың методиктиг кабинединиң методизи Д. Монгуш номчаан.

Лекциялар аразында Эрзинниң «Хүлүмзүрүг» деп агитбригадазының концертин база С. Пюрбю биле В. Көк-оолдуң «Найырал» деп шиизинден үзүндүнү Эрзинниң Культура бажыңының бот-тывынгыр артистери көргүскен.

Эрзинчилерниң бо эгелээшкинин республиканың өске районнарының культура албан черлери өөренип көргеш, культураның улусчу университеттериниң боттарының көдээ клубтарынга организастап, мындыг янзылыг кичээл семинарларны эрттирер боор деп идегеп турар бис.

Д. МОНГУШ.

ХӨЙНҮ НОМЧУП ТУРГАШ...

— Бистиң хоочун, эки ажылдыг пропагандистеривистиң бирээзи Кыргыс Маянович Мажаа болгай — деп, СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи биске чугаалаан чүве.

Эрзин райпозунуң кызыл-булуңунга неделяның бирги хүнүнде болур политкичээлге ол организацияның ажылдакчылары чыглып келген.

Кыргыс Маянович баштай районнуң ажыл-амыдыралын чугаалааш, оон соонда республиканың, Совет Эвилелинде болгаш даштыкыда болуушкуннар-биле оларны таныштырган. Эрткен кичээлде өөренген теманы кайы хире шиңгээдип алганын хынаары-биле Кыргыс Маяновичиниң салган айтырыгларынга чамдык эштер долу харыыларны берди.

Теманы дыңнакчыларның эки шиңгээдип алганын билгеш, Кыргыс Маянович чаа теманы тайылбырлап, партияның VI съездизиниң дугайын, оон ужур-дузазын оларга билдингир кылдыр тайылбырлады. Кичээлдиң төнчүзүнде пропагандист-биле дыңнакчыларның ажык беседазы эгеледи. Хоочун пропагандист өөреткен темазының талазы-биле янзы-бүрү айтырыгларны салып, дыңнакчы бүрүзү аңаа киришкен турарын чедип ап турары эки болду.

Эвлеглиг кичээл эрткен. Кыргыс Маянович-биле дыңнакчылар байырлашкаш, бажыннарынче тарап чоруптулар.

— Оон бээр ам 21 чыл чедип тур. Ынчан Эрзин райпозунга ажыттынган эге политбөлгүмге пропагандистеп ажылдаарын менээ дааскан чүве — деп, чугаазын ол эгеледи.

Ынчан ол партия райкомунга ажылдап турган. Пропагандист ажылын чаа-ла эгелеп чоруур, арга-дуржулга чок кижиге баштайгы кичээлдерден эгелээш-ле бергелер таваржып турганын Кыргыс Маянович сактып чугаалады. Дыңнакчыларның билии база аңгы-аңгы: эге школа-даа, чеди класс дооскаңнар-даа бар.

Дуржулгалыг эш-өөрүнүң арга-сүмезин дыңнап, политбөлгүмге кичээл эрттирериниң талазы-биле методиктиг материалдарны хөйү-биле номчуп, оларны херек кырынга ажыглап эгелээни — аңаа улуг дузаны чедирген.

Кыргыс Маянович ам күрүне банкызының Эрзинде салбырының эргелекчизи болуп ажылдап турар. Ол хөй-ниитичи. Райпода партия төөгүзүн өөренир политшколаның пропагандизи.

— Амгы дыңнакчыларның билии шыырак, нургулайы-ла ортумак эртемниг кадрлар. Олар-биле ажылдаары солун-даа. Моон-биле чергелештир пропагандист кижиге бедик харыысалганы ол база хүлээдип турар — деп, дуржулгалыг пропагандист чугаалады. Оон удуртуп турары эге политшколазында өөредилгезинге кызымак, хөй-ниитичи дыңнакчылар хөй.

Хоочун пропагандистиң дыңнакчылары онаашкан ажылынга база мактаалдыглар. Оларның кичээлдерге кээп турарын ында партия эге организациязы (секретары А. Док) үргүлчү хынап турар болду.

Партийжи сөстүң суртаалчызы, Эрзин көдээ Совединиң чанында партия организациязының бюро кежигүнү, районнуң улусчу контроль комитединиң сан-хөө, садыг талазы-биле штаттан дашкаар килдис эргелекчизи — Кыргыс Маяновичиниң күүседип турары хөй-ниити даалгаларының долу эвес данзызы бо-дур.

Совет Тываның 30 чыл оюнга, ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаага уткуштур совет улустуң найыралы, социалистиг демократия болгаш өске-даа темаларга Кыргыс Маяновичиниң солун, ханы утказы беседаларын оон дыңнакчылары сеткил ханышкын-биле сонуургап турарлар.

М. КАЛЧАН.

Россияның чурт үлетпүрү

РСФСР-ниң Дээди Совединиң комиссиязында

Россия Федерациязының чер-чер үлетпүрүнде чартык миллион ажыг кижи ажылдап турар. 1973 чылда ол адырга бүдүрүлге хемчээли 4,4 миллиард рубль болган. Улустуң чүүл-бүрү хөй хереглел бараанпарын бүдүрүп үндүрген.

РСФСР-ниң Чурт үлетпүрүнүң министерствозунуң бүдүрүлгениң ажыктыын бедидер ажылын РСФСР-ниң Дээди Совединиң үлетпүр талазы-биле комиссиязы чугаалажып көрген.

Илеткелди РСФСР-ниң чурт үлетпүрүнүң министри, депутат В. К. Успенский, эдеринчи илеткелди — депутат В. Ф. Ветлицкий кылган. Депутаттар А. П. Блохин, Н. Я. Мирошниченко, А. Ф. Корсакова, В. П. Прохоров, Г. Ф.-Р. Шафиков, ССРЭ-ниң үлетпүр тудуунуң министриниң оралакчызы А. Н. Панков, РСФСР-ниң кол хандырылгалаарылга эргелелиниң начальнигиниң бирги оралакчызы В. С. Трещев болгаш оон-даа өскелер санал берген.

Ук министерство, автономнуг республикаларның Министрлер Чөвүлелдери, ажылчы чоннар депутаттарының край болгаш область Советтериниң күүскомнары сөөлгү чылдарда чер-чер үлетпүрүнүң техника-экономиктиг көргүзүглерин экижидеринче, бар турар бүдүрүлге күчүлерин улам шын ажыглаарынче угланган хөй-хөй хемчеглер алырын боттандырган деп, ораторлар демдеглээн. СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыынга харыы кылдыр 1974 чылдың улус ажыл-агый планын хуусаа бетинде күүседири дээш социалистиг чарышты коллективтерде калбарткан.

Ооң-биле чергелештир Россия Федерациязының чер-чер үлетпүрүнүң ажылында боттуг четпестер барын комиссия демдеглээн.

РСФСР-ниң чурт үлетпүрүнүң министерствозу бүдүрүлгениң ажыктыын бедидеринге болгаш улустуң хереглел бараанпарын бүдүрүп үндүрерин көвүдедиринге чогуур курлавырларны четпес ажыглап турар. Бүдүрүлгениң ниити хемчээлиниң талазы-биле 1971—1973 чылдарның беш чыл планының онаалдазын министерство 94 хуу-ла күүсеткен. Чуваш болгаш Чечен-Ингуш АССР-лериниң, Краснодар, Приморье крайларының, Брянск, Горький, Липецк, Смоленск областарның чер-чер үлетпүрүнүң бүдүрүлге черлери кошкак ажылдап келген. Сески беш чылда чедип алдынган ортумак чыл темпилеринге деңнээрге, 1971—1973 чылдарда бүдүрүлге өзүлдезиниң темпилериниң кудулааны онза дүвүренчиг боп турар.

Чурт үлетпүрүн хөгжүдериниң хожудап турарының чылдагааны болза хамыктың мурнунда амыдырал хандырылгазының химия бараанпарын болгаш пластмассадан кылыглар бүдүрүп үндүрер талазы-биле бүдүрүлге күчүлерин четпес ажыглап турары база чер-черниң чиг-эт курлавырларындан, бүдүрүлгениң артыкталып үнер чүүлдеринден бүдүрер кылыглар-биле катай культура-амыдырал хандырылгазынга ажыглаарнарын эвес бараанпар бүдүрерин хөгжүдер ажылды кошкак чорудуп турары боп турар деп, комиссия санаан. Материал-техниктиг хандырылга ам-даа чурумчуттунмаан.

Чаа-чаа бүдүрүлге күчүлерин ажыглалга шиңгээдип алыр болгаш ажылдап турар бүдүрүлге черлерин техника-биле чаартып чепсеглээр ажылды оожум чорудуп турар. Хөй-хөй бүдүрүлге черлеринде бүдүрүлге ажылдарын механизастаар ажылды оожум шиитпирлеп турар, күш-ажылды нормалаары чурумчуттунмаан. Чер-чер үлетпүрүнде хол-биле кылыр ажылдарның деңнели 50 хуудан ажып турар. Ажыл шагының чидирии хөй. Садыгга куду шынарлыг хөй-хөй кылыгларны берип турар. Капитал тудугда база улуг четпестер бар.

Хамыктың мурнунда ажылчы чоннар депутаттарының Хабаровск край, Астрахань, Волгоград, Куйбышев, Псков, Свердловск область Советтериниң күүскомнары эргелеп-башкарып турар бүдүрүлге черлериниң ажылынче эвээш кичээңгей салып, оларның ажыл-чорудулгазын кошкак контрольдап, ооң уламындан чер-чер үлетпүрүнүң ажылы четпестерлиг боп турар.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң үлетпүр талазы-биле комиссиязы чурт үлетпүрүнүң ажылында четпестерни чайладырынче угланган доктаал үндүрген.

«Фарфор-фаянс сава бүдүрүп үндүрерин көвүдедир болгаш ассортиментизин калбартыр талазы-биле РСФСР-ниң Чиик үлетпүр министерствозунуң ажылының дугайында» ук комиссияның 1972 чылда үндүрген доктаалының күүсеттинип турарын депутат М. Т. Троицкийниң дыңнатканы хуралга чугаалашкан.

Хурал депутат В. И. Казаковтуң даргалааны-биле эрткен.

Комиссияның ажылынга РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Х. П. Нешков, СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң, РСФСР-ниң Дээди Советтер Президиумнарының, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ССРЭ-ниң, РСФСР-ниң министерстволарының, ведомстволарының харысалгалыг ажылдакчылары киришкен.

(СЭТА).

БИСТИҢ ДЕПУТАДЫВЫС

Шырап Ламаевич Сат—Чадаананың харылзаа белдириниң Хөндергей салбырында монтёр. Ол аңаа 20 чыл ажылдап келген. Харыылап турары станциязын бичии-даа үзүктелдирбейн ажылдадып, чоннуң макталын чаалап алган.

Хөндергей суурга чүгле эрткен чайын 500 ажыг өрегеге радио точказын чааскаан кыска хуусаада чаартып кирген. Шырап Ламаевичиниң харылзаа шугумунга ак сеткилдиг эки ажылы дээш, ону ВЦСПС-тиң хүндүлел бижии-биле шаңнаан.

Хөндергей көдээ Совединиң депутаты Ш. Сат идепкейлиг хөй-ниитичи. Ооң харыылап турар округу суурга агитквартаалдар аразынга болган концертке болгаш школага одаар ыяш белеткээр шефке бирги черни ап, акша шаңналдарын алган. Шырап Ламаевич ол бүгүге массаны калбаа-биле кииріштиреринге үлүүн киирбишаан, бо чаагай херекке боду база идепкейлиг киришкен.

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак харылзаачы Шырап Саттың ажылын бедии-биле үнелеп, ону Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени-биле болгаш чоокта чаа «1973 чылда социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп хөрек демдээ-биле шаңнаан.

ЧУРУКТА: Хөндергей көдээ Совединиң депутаты Шырап Ламаевич Сат.

Сөзү болгаш фотозу
С. МӨҢГЕНИҢ.

Көдээ тудугда

БАРААНЫ ЧААГАЙ

«Сукпак» совхозтуң төвүнге чеде бээрге, суурнуң артыы чарыында озалааш, хөгжүлдениң алыс кедизин бодап туткан бедик чаагай хүрең бажың онзагай апарган көстүп турар. Оон суурже көрүнген мурнуу чарыы чыттыр салгаш, номчуп магадаңар дээш, ажыда салып каан хуулгаазын ном-даа сагышка кирер. Улусчу культура одаа клуб ындыг болур-даа ужурлуг—архитектура талазы-биле чараш-даа, быжыг болгаш чырык, чылыг-даа. Чогум даштындан көөрге, бажың шинчи кирген, тудугжуларның кылыр ажылы ында барык-ла чок, чыгыы ышкаш...

Бис орта май 8-те чеде бергеш, ынчаар көргенивис ол. Объектиде ийи бригада ажылдап турар. Бирээзи —«Красноярскцелинмонтаж» трестиң тускай көжүп чорууp № 624 мехколонназының ажылчыннары, өскелери — көжүп чорууp № 62 мехколоннаның тудугжулар бригадазы. Ажыы-биле чугаалаарга, ону бүдүн бригада деп санаар-даа хире эвес. Апрель 11-ге чедир «Кара-Хаак» совхозка чуртталга бажыңнары тудуп чоруп турган 12 кижи составтыг (Николай Азаматов удурткан) бызаңчылар болгаш дашчылар бригадазы ам мында келгеш, ора-сомазы арткан: чедизи эки туразы-биле үнүп чоруткан, арткан бежи ында ылаптыг кылыпкан чүве-даа чок, элеңнелип, хүн эрттирип турарлар.

Иштинче кире бээрге, шалалап каан, залдар болгаш өрээлдерниң соңгаларын чүтле шилдээри арткан. 62-ги мехколоннаның ажылдакчыларының бирээзи менээ шуут-ла: «Сукпактың Культура бажыңының тудуу барык дооступ турар» дээнин сагынмас аргажок. А херек кырында? Сантехниктер чылыдылга батареяларын, суг дамчыыр хоолайларны канчаар эптээр, тургузар-даа аайын тыппайн турлар. Соңгалар баарында батареялар тургузар черлерни 15—20 см чавызадып каан, хоолайлар тудуштурар үттер кылдынмаан. Кысказы-биле чугаалаарга, монтажниктер биле сантехниктер ажылдаар ужурлуг дээрзин маңаа мурнунда ажылдап турган тудугжулар сагышта чок уткан. Олар ам анаа турбазын кичээп, ында каш арткан тудугжуга демги дашты каас объектиниң үрей кылган черлерин эдеринге арга-чадаарда дузалажыр ужурга таваржып турар.

— Бо тудугнуң кажан ажыглалга кирерин мен-не дорт чугаалап шыдавас мен! Кончуун көрүңерден: бо шаланы катап тургаш, ооң адаанда бетон тавакты дыла үттээр, бетон плиталарны оя-чире шавар апаар! Соңгаларны көрбес бе—батареялардан карыш ажыг хире чавыс кылдыр кылган. Ону канчаар эде кылырын черле билбес мен!— деп, бригадир Азаматов хомудай-дыр.

— Суурдан бо хире ырак черде клубка чылыгны кайын кирер чоор? Котельная туттунмаан бе?— деп оон айтырдым.

— Бодунга котельнаялыг турзун деп төлевилелде көрген. Ол котельная бажыңның адаанга турар болгай. Ында кылыр болгаш үрээр, эдер чүүлдер мырыңай эндерик! Барып көрүңерден—деп, ол харыылааш, мени бажыңның артынче эдертип алгаш чорупкан:—Котельнаяже кирер эжик бо-дур—дээш, кижим туйбу биле бетон холуй тудуп каан бүдүн ханага эккелгеш, ынаар айыткаш, багай хүлүмзүрүй-дүр.—Боже сынар силер бе?— дигеш, доораны ийи карыш хире-ле чарыкче айыткан. Чүү-даа болза, арган кижи мен-даа доораланып алгаш эрте бердим, бригадирим менээ ол подвал иштин көргүзер дээш ийинде соңгадан союп кирип келди он. Котельная турар чер дескилеттинмээн, дээвиринде (клубтуң шалазы) ояр-чирер хамык ажылдарны чугаалавaска үрээр, эде кылыр, катап туйбу салыр болгаш бетон кудар ажылдар шынап-ла эндерик! Ол бүгү эде кылыышкынга күрүнениң чеже хөреңгизи үнерил дээрзин тудуг дугайында билиг чок кижи безин бодап кээрге, дыкала харааданчыг!

Мехколоннаның ында участок начальниги В. А. Киреевке аңаа ужуражып, оон элээн каш айтырыглар салдым. Бо объектиниң тудуун күскү олчаан ара каггаан болгаш, ону, ужуру болза, эрткен чылын ажыглалга кирер турган дээрзин ол тайылбырлай-дыр.

— Бо хамык үрей кылыышкынга кым буруулуг чүвел?— деп айтырдым.

— Мен маңаа чоокта чаа келген кижи мен. Үрей кылыышкыннар мурнунда маңаа начальник турган Ф. И. Аустуң болгаш объектиде ажылды хүн бүрү дорт харыылап турган мастер эш Рыжковтуң буруузу-дур—деп, участок начальниги черле ындыг болуру дег, өскээр чуүй кагды.

— Ажылдың амгы үеде шүшпең чоруп турары ажылчыннар чедишпезинде-дир ийин. Тудугжулар четчир чүве болза, мында хөй эде кылыр чүве-даа чок ийин—деп, амгы мастер эш Федотов чугаага киришкен.

— Бир айда ажылдап келгеш, үш-дөрт рубль холга алырга, кандыг кижи борта ажылдаар боор! Мени база өске объектиже чорудуңар, харын!—деп, эде кылыышкыннарның нарядынга Киреев ат салбаска, бригадир Азаматов ажынып, удурланы-дыр...

«Сукпак» совхозтуң чону чаа культура одаанга бо чылын-на четтигер боор бис деп идегеп турар. Кызыл хоорküүскомнуң культура килдизиниң эргелекчизи Э. Х. Хайманов харын-даа ол чаа Культура бажыңының дериг-херекселдерин четчелеп эгелей берген. Тудугнуң кажан ажыглалга кирерин дидим харыылаптар кижи чок болду. Бо тудугга хамаарылгалыг албан черлери культура одаан дарый ажыглалга киреринче кичээңгей салып, оон ажылын дүргедедир хемчеглерни алыры негеттинип турар.

О. НАМЧЫЛАК.
«Шынның» тускай корр.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ЧКП ТК-НЫҢ ПЛЕНУМУ

ПРАГА. (СЭТА). Прага хоорайда ЧКП Төп Комитединиң ээлчеглиг пленуму ажылдап эгелээн.

Пленумну ЧКП ТК-ның Чиңгине секретары Г. Гусак ажыткан.

ЧССР-ниң улус ажыл-агыйында эртем-техниктиг депшилге дугайында ЧКП ТК-ның Президиум кежигүнү, ЧКП ТК-ның секретары И. Кемпный ЧКП ТК-ның Президиумунуң илеткелин кылган. ЧКП-ниң XIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга хамааржыр кол айтырыгларны ЧКП ТК план ёзугаар болгаш чайгылыш чок шиитпирлеп турар. Эртем-техниктиг депшилгени улам хөгжүдер болгаш дүргедедир дугайын чугаалашкан ук съездиниң шиитпирлерин күүседирин контрольдаар дугайында айтырыгны бөгүн чугаалажып турар-дыр бис деп, ол медеглээн.

Эртем-техниктиг революцияның аргалары-биле улус ажыл-агыйын удуртуп-баштаарының социалистиг аргаларын каттыштырарын боттандырар нарын ажыл кылдыр эртем-техниктиг хөгжүлдени партия билип турар. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлеринде ону ынчалдыр чугаалаан деп, илеткелде демдеглээн. Илеткелде ол талазы-биле ЧКП-ниң политиказының кол угланыышкыннарын тайылбырлаан.

Пленумга ЧКП ТК-ның Президиумунуң илеткелиниң соонда санал бээри эгелээн.

АКП ТК-ГА БЕСЕДА

ВЕНА. (СЭТА). СЭКП ТК-ның секретары И. В. Долгихне баштаткаш Венада чоруп турар СЭКП-ниң делегациязын Австрияның Компартиязының ТК-зынга хүлээп алган. Чылыг, найыралдыг беседа болган, аңаа АКП-ниң даргазы Ф. Мури, АКП ТК-ның Политбюро кежигүннери Э. Шарф, Х. Кальт, В. Вакс, Ф. Форнберг, И. Прогш, АКП ТК-ның кежигүнү, АКП ТК-ның делегей килдизиниң эргелекчизи И. Штайнер киришкен.

Беседа үезинде ийи талага сонуурганчыг, политиктиг чугула айтырыгларны чугаалашкан.

ДЕЛЕГАЦИЯ АВСТРАЛИЯДА

КАНБЕРРА. (СЭТА). Моссоветтиң күүскомунуң даргазы В. Ф. Промыслов баштаан ажылчы чоннар депутаттарының Москва Совединиң делегациязы Австралияда чеде берген болгаш Сиднейде кол өрук магистральдарының департаментизинге барып, хоорайның ниити хевирин вертолёт-биле ужудуп чорааш көрген, чаа театрга база чораан. Хоорайның даргазы Н. Шехади В. Ф. Промысловка алдар кылдыр хүлээп алыышкын кылган.

Совет делегация Чаа Зеландияның найысылалы Веллингтонда чеде берген.

ҮҮЛГЕДИГНИ БОЛДУРБАС

● **ХАНОЙ.** Чилиниң Компартиязының Чиңгине секретары Луис Корваланны болгаш өске-даа патриоттарны судка киирер деп турарынга шиитпирлии-биле удурланып турарын Вьетнам Демократтыг Республиканың хөй-ниитизи илергейлеп турар.

Тайбың камгалалының вьетнам комитеди болгаш Азия база Африка чурттарының улустарының эп-сеткил каттыштырылгазының комитеди кады кылган медеглелди парлааш, Чилиде шериг хунтазының дерзии үүлгедиишкиннерни кылып турарын соксадырын негээн. Луис Корваланны, Улусчу чаңгыс эп чазааның даштыкы херектер министри Клодомиро Альмейдуну болгаш өске-даа политиктиг хоругдаттырганнарны доп-дораан хостаарын олар негээн.

● **БЕРЛИН.** Зульда Эрнст Тельман аттыг заводтуң ажылчы чоннары Луис Корваланны хостаарын, кара-бажыңнарда болгаш лагерьлерде хоругдаттырган бүгү чили патриоттарны хостаарын негээн болгаш Чилиде дерзии үүлгедиглерни соксадырын негээн.

Заводтуң алды муң кижилиг коллективиниң өмүнээзинден профком даргазы М. Груберт чүве чугаалааш: «Чилиниң Компартиязының Чиңгине секретарының амы-тынынга хамаарыштыр айыылдың тургустуна бергенин барымдаалааш, ооң-биле база бүгү чили патриоттар-биле боттарывыстың эп-сеткиливисти илергейлевишаан, шериг хунтазының кылыр деп турар судун соксадырын негеп тур бис» деп медеглээн.

● **ПАРИЖ.** Компартия, социалистиг партия, чөөн радикалдар шимчээшкини, профэвилелдериниң улуг каттыжыышкыннары кирип турар, чили улус-биле эп-сеткил каттыштырылгазының француз национал комитеди Луис Корваланны болгаш чаңгыс эптиң өске-даа ажылдакчыларын чили хунтаның шиидер деп турарынга шыңгыы удурланыышкынны кылган.

Чили улус-биле эп-сеткил каттыштырылгазының шимчээшкинин калбартырынче, Луис Корваланның болгаш бүгү чили патриоттарның амы-тынын камгалап алырынче Францияның демократтыг болгаш депшилгелиг күштерин комитет кыйгырган.

● **ХЕЛЬСИНКИ.** Сальвадор Альенденин дүрүм ёзугаар чазааның талалакчыларын шиидер деп турарынга удурланыышкынны Финляндия парламентиниң депутаттары кылган.

Суд чорудуушкунун кылыр деп турар чорук делегей эргелериниң бүгү норма-чижээнге дүүшпейн турар деп Чилиде шериг хунтазынче чоруткан телеграммада айтып турар.

Финляндияның парламентарийлери Чилиде шииткелдерни соксадырының болгаш патриоттарның амы-тынын камгалаарының эргежок чугула бүгү хемчеглерин алырын дилеп, КНО-нуң чиңгине секретары Курт Вальдхаймның адынга телеграмма база чоруткан.

(СЭТА).

ТУР ЧАЗАКТЫ ТУРГУСКАН

ПАРИЖ. (СЭТА). Португалияның Тур чазаан тургусканының дугайын Национал камгалал чөвүлелиниң төлээлекчизи май 14-те дыңнатканын Лиссабондан дамчыткан. Чазактың составын май 16-да чарлаар.

Чурттуң Президентизиниң албан-дужаалынга генерал Антониу ди Спинолаңың ажылдап эгелээниниң ёзулаашкыны май 15-те болган.

В. БРАНДТЫНЫҢ АЖЫК ЧАГААЗЫ

БОНН. (СЭТА). Барыын-герман Социал-демократтыг партияның даргазы В. Брандт ГФР-ниң канцлеринден бодунуң чоокта чаа халажып үнгенинге холбаштыр ГСДП-ниң кежигүннеринге ажык чагаа чоруткан. ГСДП болгаш ХДН амгы чазак эвилелинге дем каттыштырып ажылдаарын идепкейлиг уламчылаар деп бүзүрелдиин ол илергейлээн. Чаа чазак «В. Брандтының баштап турган «чазааның ажылын уламчылаар» деп бүзүрелдиин ол илергейлеп дыңнаткан болгаш ГФР-ниң канцлери болурунга депшиттирген Г. Шмидти дээштиг деткиириинче ГСДП-ниң кежигүннерин кыйгырган.

ГСДП-ниң даргазынга удур сөөлгү үеде барыын үзелдиг бөлүктерниң болгаш реаксылыг парлалганың калбарткан нүгүлдээшкин кампаниязын ол шиитпирлиг буруу шапкан. «Мени мораль талазы-биле узуткаксап, мээн политикамга болгаш бүгү социал-демократтыг партияга оон-биле согуушкун таварыштырыксап турар күштер менээ удур демисел чорудуп турар» деп. В. Брандтының ажык чагаазында чугаалаан.

ЧАА НОМ

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Политиктиг литературалар парлаар талазы-биле Венгрияның «Кошут» деп ном үндүрер чери В. И. Лениниң чогаалдарының долу чыындызының дөртеги томун парлалгага белеткээн, ында 1919 чылдың декабрьдан 1920 чылдың апрельге чедир үеде баштыңчының чүүлдери, чугаалары болгаш чагаалары кирип турар. Ол-ла ном үндүрер чер «Маркс болгаш Энгельс Венгрия дугайында» деп номну парлаарынга белеткээн.

УРУГВАЙНЫҢ КОМПАРТИЯЗЫНЫҢ МЕДЕГЛЕЛИ

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). Чурттуң Компартиязының ТК-зының Бирги секретары Родней Арисмендини доп-дораан хостаарын негээн медеглелди Уругвайның Коммунистиг партиязының тараткаңы ында билдине берген.

Ону хостаары дээш демиселче каттыжарынче бүгү демократтарны, революстуг организацияларның төлээлекчилерин, акы-дуңма Коммунистиг партияларны кыйгырып турар. Уругвай улус эш Родней Арисмендини, калбак фронтунуң күүскомунуң даргазы генерал Либер Сереньини болгаш өске-даа политиктиг хоругдаттырганнарны камгалаар дээш демиселди улам идепкейжидер дээрзинге бүзүреп турарын чурттуң Компартиязы илергейлээн.

Боттарының эргелери дээш, төрээн чуртунуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш ажылчы чоннарның демиселин организастаарынга Уругвайның Коммунистиг партиязының удуртукчузунуң кайгамчык улуг ролюн Уругвайның Компартиязының документизинде айтып турар.

Родней Арисмендиниң амы-тынынга айыыл тургустунган, ону кара-бажыңдан хостап алыры эргежок чугула деп, Уругвайның Компартиязының медеглелиниң түңнелинде чугаалап турар.

Камбоджаның хосталга күштери Пномпень шериглериниң туруштарынга согуушкуннарны кылып уламчылап турар. Сөөлгү хүннерде патриоттар Пномпеньден 42 километрде турар Салалекпрам хоорайны дайзындан хостаан.

Ол хоорайны Пномпеньде командылал чери үр үениң дургузунда найысылалдың соңгу-чөөн талазында чугула даяныр чер кылдыр көрүп турган болгаш пномпень эрге-чагырганың чаа тургусканы Кампонгтралаг можунуң төвү кылдыр чарлаан турган.

ЧУРУКТА: камбоджа патриоттарның атакалары.

ВИА—СЭТА-ның фотозу.

ХОРАЛЫГ АЖЫЛ-ЧОРУДУЛГА

НИКОЗИЯ. (СЭТА). Кипр террористериниң сөөлгү үүлгедиглеринге, хамыктың мурнунда Пафос хоорайның чоогунда Ероскипуда национал гвардияның складтарындан мөөң хөй боо-чепсек оорлап алганынга Кипр улузунуң эң калбак хүрээлеңнери килеңнээн.

Никозия биле Киренияның профэвилел активиниң хуралынга чүве чугаалааш, Күш-ажылдың Бүгү-кипр федерациязының организастыг айтырыглар талазы-биле секретары П. Варнавастың демдеглээнин ёзугаар алырга, ортулукта хөделип турар террористиг идегеттер эрге-чагырганы күш-биле эжелеп алыр, Кипрге фашистиг ёзу-чурум тургузар, ортулуктуң девискээрин аңгылап үлежир болгаш ону барыын чүктүң эрге-ажыктарынга чагыртыр — кол сорулгалыг.

Национал гвардияда чагырга холгаарлап турар грек офицерлер турбаан болза, Ероскипудан боо-чепсек оорлаар арга чок турган деп, аңаа болган болуушкунга хамаарыштыр «Харавги» солун айыткан. Бистиң чуртувуска террористиг үүлгедиглер кылырын — кижилер өлүрүп, оорлаарын, полиция участоктарын чазылдырыышкын-биле үрээрин, ыраккы суурларга халдаашкыннар кылырын ийи чартык чыл дургузунда организастап келгеннер ол боо-чепсекти оорлаар үүлгедигни кылган деп, солун оон ыңай бижээн.

Реаксылыг күштерниң Кипрде хөделип турар, кемниг херектер үүлгедир каттыжыышкынының дазылын тура тыртар үе келген деп, «Харавги» медеглээн.

• «Элефтерос лаос» солунуң дыңнаткан барымдааларын ёзугаар алырга, Кипрде чазакка удур үүлгедиглерге грек армияның кол штавының чамдык удуртукчулары киржип турар.

Парлаттынмаан чагааның изи-биле

ХЕМЧЕГ АЛЫР

Эрткен чылдың төнчүзүнде «Тес-Хем» совхозтуң Ү. Шынаа салбырында радио ыыттавайн турарынга хомудаан көдээ бижикчиниң чагаазы редакцияга келген.

Тес-Хем районнуң харылзаа белдириниң начальниги Б. Күжүгеттиң бистиң чоруткан бижиивиске дыңнатканы:

Авторнуң бижээн фактылары хыналдазан бадыткаттынган. Ук салбыр район төвүнден ырак болгаш радио шугуму амдызында аңаа чедир шөйдүнмээн. «ТУ-50» маркалыг радио белдири совхозтуң хуузунда станциязы болганда, ооң ажылын боттары контрольдаар ужурлуг. Станция үрели берген таварылгада районнуң харылзаа черинге чагыг киргеш, септедири билдингир.

Совхозтуң дирекция чери болгаш ында партком чоннуң чөптүг негелдезин хандырар дээш, боттуг хемчеглерни алыры негеттинип турар.

КЕДИ ЧОК БОЛГАШ АЙЫЫЛДЫГ ОРУК

СОФИЯ. (СЭТА). «Работническо дело» солун Кыдаттың Азияда политиказынга хамаарыштыр бижээн чүүлүн парлап үндүрген.

Делегей байдалынга чаагай салдарлыг өскерлиишкиннер Азия диптe база нептерээп-даа бол, ында тайбыңга удурланыр күштер амдыгаа чедир бар. Аңаа хамаарыштыр маоистиг удуртулганың политиказының онза илергейи көстүп турар. Дипломаттыг өөдежок кажарлаашкыннардан, сөөк-азы ылгаар социал суртаал нептерединден, хөгжүп орар чурттарның «чогум өңнүү» болгаш оларның эрге-ажыктарының «камгалакчызы» — чүгле Кыдат дигилээр, авыястыг бадыткалдар чулчуруурундан ажык дайынзырак үүлгедиглер кылырынга чедир — тактиктиг хамык аргалар дөгере ажыглаттынып турар. Азияга тергиидел тургузарын, маоистиг гегемония семелделерин амыдыралга боттандырарын чедип алыксаан чаңгыс-ла сорулганы бодааш, ол бүгүнү үүлгедип турар деп, ук солун бижээн.

Кыдаттың чепсектиг шериг отрядтары Бирманың чамдык девискээрлерин эжелеп алырын оралдажып турар талалакчыларын «деткиир» дээш ол чурттуң соңгу девискээрлеринче үргүлчү шургуп кирип турар. Ол өскерликчи идегеттерни кыдат шеригиниң тускай эртемниглери өөредип, чепсеглеп турар деп, «Работническо дело» оон ыңай бижээн. Лаоста ам муң-муң кыдат офицерлер бар, олар чурттан үнүп чорууруундан ойталап турар. Пекинниң шериг-дүжүмет удуртукчулары Мурнуу-Чөөн Азияның хөй-хөй күрүнелериниң — Таиландының, Филиппиннериниң, Индияның, Бангладештиң херектерин шуут холгаарлап турар.

Кыдат черле ындыг политикалыг турган деп, «Работническо дело» демдеглээн. Амгы үеде ол политика кожаларын кулдар болдуруп алырының эрги кыдат политиказын уламчылап турар. Кыдаттың улуг күрүнезирек хоолуурган КУР-нуң шериг чарыгдалы тодаргай херечилеп, ооң национал бюджединиң үштүң бир кезиин ол чарыгдалдар сыырып турар. Пекин Азияның өске күрүнелеринге хамаарыштыр чагырга «чепсээ» болдуруп алыр ракета-ядролуг чепсек күжүн тургузуп ап турар.

Кыдат Азияны америк шериг күжүнүң холгаарлаарын хевээр арттырары дээш туржуп турар деп ук чүүлде чугаалаан. Пекин удуртукчулары Азияга болгаш Оожум океан девискээрнге империализмниң тургузуп алган шериг эвилелдерин шынап-ла деткип турар. Ол бүгүнү «соңгу таладан кыжаныышкын» бар дээр бакка сурагжаан сылдаглаашкынны кылып турар. Совет Эвилели Азияга кедилиг база бир инициативазын эгелээрге-ле, ол суртаалчы кажарлаашкын ыяап-ла ажыглаттынып турар. Ам Азия диптe коллективтиг айыыл чок чорук системазын тургузар дугайында айтырыгны чугаалажып турар үеде, Пекин совет саналга бүгү күштери-биле удурланып, совет саналдың улам хөй талалакчылары Азия улустарының аразындан, ак сеткил-бодалдыг политиктерниң болгаш күрүне удуртукчуларының аразындан тыптып турар деп, солун демдеглээн.

Кыдаттың ол кажарлаашкыннары Азия улустарының эрге-ажыктарынга болгаш ниитизи-биле, делегей байдалының чогумчалыг хөгжүлдезинге удур. Пекинниң шилип алган оруу кеди чок болгаш айыылдыг деп, «Работническо дело» түңнелинде демдеглээн.

ЧАЛГЫННЫГ АГИТПУНКТ

ХАБАРОВСК КРАЙ. Арка—Партияның XX съездизи аттыг ивижи эң улуг колхозтуң төп сууру.

Ивижилерниң бөгүнгү амыдыралын ужар чүүл-биле холбаштырбайн бодаар арга чок. Суурнуң агаар делгеминге вертолёттар даамы бо-ла дыңналган турар. Олар Тундрага солуннар, журналдар, номнар, үлетпүр болгаш аъш-чем бараанналарын чедирип бээр.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдага белеткел хүннеринде төп суурдан ыракта кодан-кодан малдыг көжүп чоруур ивижи бригадаларже Охотскиниң культура эргелелиниң агиткультбригадалары самолёттуг ужудуушкун кылып чоруп турар болгаш агитаторлар совет улустуң тоску беш чылдың тодарадыкчы чылында чедиишкиннериниң дугайында беседалар эрттирип, партияның, чазактың эң чугула шиитпирлерин, совет соңгулда системазының дугайын дыңнакчыларга чугаалап берип турар. Бот-тывынгыр уран чүүл коллективтери концерттерин көргүзүп турар.

ЧУРУКТА: Арка суурнуң бот-тывынгыр уран чүүл коллективиниң ивижилерге концерт көргүзүп турары.

Ю. МУРАВИННИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

АМЫДЫРАЛЧЕ ПУТЕВКА

Армян ССР-ниң Черенцаранда чондурар станок заводунче чоруткан эң эки аныяк ажылчыннарны белеткээр талазы-биле конкурстуң тиилекчизи чонуктү Р. В. Ктоян болган. Чыл дургузунда алды кижини тускай эртемге ол өөреткен, олар шылгалданы тергиин кылдыр туткаш, боттарының баштайгы ажылчын разрядтарын алганнар.

Бүдүрүлгеге чээрби чыл иштинде ажылдааныныың дургузунда Рачья Варламович аныяк 50 ажылчынга амыдыралче путевканы берген, оларның хөй-хөйү дуржулгалыг тускай эртемниглер апаргылаан. Ынчаарга коммунист Ктоянны чүгле бедик мергежилдии болгаш дуржулгалыы дээш коллектив хүндүлеп турар эвес. Ооң-биле кады ол — бүдүрүлгениң хоочуннарының бирээзи, ол—заводту тудуп, баштайгы станоктарны эптээрин-ге дузалап, баштайгы продукцияны бүдүрүп үндүрүп турганнарның бирээзи. Чаа, мурнакчы чүүлдерниң эгелекчизи Ктоян тоску беш чылдың эгезинде: «хүнүнүң онаалдазын алды шак дургузунда күүседир» деп инициативаны үндүрген. Ол эгелээшкинни ооң өөреникчилери деткээн, а бо хүннерде бүгү чондурукчулар Ктоянның үлегери-биле ажылдап турар. Күш-ажылчы чедиишкиннери дээш, ол мурнакчы ажылчын Октябрь революциязы орден-биле шаңнаткан.

Ктоянның кижизиткен кижилери база оон дудавайн турарлар. Олар — хөй солун эгелээшкиннерниң инициаторлары, тоску беш чылдың онаалдаларын хуусаа бетинде күүседири дээш социалистиг чарыштың идепкейлиг киржикчилери. Хүндүлел самбыразында ооң чуруунуң чанында ооң өөреникчилери чораан Юрий Алекян болгаш Сейран Муруляннының чуруктары туруп турарынга Ктоян өөрүп турар.

— Чылдың-на бистиң заводка чүс ажыг аныяк ажылчыннар келир—деп, партком секретары А. Шольян чугаалап турар. —Келир үениң станокчуларын өөредиринге таарымчалыг бүгү байдалдарны тургускан. Олар теория талазы-биле белеткелдиң, экономиктиг билиглерниң үндезиннерин өөрениринин бөлгүмнеринде өөренип турар. Эргежок чугула дерилгелер-биле, тускай номнар-биле четчелээн өөредилге комбинадында олар өөренип турар.

Квартал төнген санында-ла аныяктарны белеткээриниң канчаар чоруп турарын парткомнуң хуралынга чугаалажып көөр. Аныяктарны чагып өөредир хоочуннарны белеткээр талазы-биле улуг ажыл чорудуп турар. Дуржулгалыг инженерлер, бүдүрүлгениң удуртукчулары оларга лекцияларны номчуурлар. Заводка кижизидикчилерниң семинарын чорудары мырыңай чаңчыл болу берген, оларга эң дээрелер боттарының дуржулгаларын солчуп турар.

Келир үениң ажылчынынга экп школа болза кижизидикчилер-биле найырал, Рачья Ктоян, Лазарь Мкртчян, Юрий Барсегян, Яков Парсанян, Илья Егиазарян ышкаш мурнакчыларның хуудаа үлегер-чижектери болуп турар. Аныяктарны чагып өөредир коммунистер болза аныяк ажылчын бүрүзү ийиги тускай эртемни өөренип чедип алыры дээш шимчээшкинниң инициаторлары болган, чаа кижилерниң конкурстарын организастап турар. Кижизидип турары ол аныяктарның өөренип турары кежээки школаларга база баргылап турарлар.

Эрткен чылын заводтуң станок тудукчулары ол адырның бүдүрүлгелериниң бүгү эвилел социалистиг чарыжынга ийиги черни ээлээннер. Олар беш чылдың тодарадыкчы чылының бирги кварталын база чедиишкинниг дооскаңнар. Заводта ажылдап кылыышкынның нормазын күүсетпээн чаңгыс-даа ажылчын чок. Аңаа аныяктарны чагып, кижизидип, өөредип турарларның ролю эвээш эвес, олар аныяк ажылчыннарга бүдүрүлге талазы-биле быжыг чаңчылдарны, ёзулуг ажылчын мөзүнү сиңирип, кижизидип турарлар.

(СЭТА-ның корр).

Ереван.

Бойдус булуңу

НОГААН БАЙЛАК КАМГАЛАКЧЫЛАРЫ

Барыын-Хемчик. Бистиң ногаан өннүүвүс— арга-арыгның камгалакчылары — лесниктер дугайында чылыг сөстерни бижээн чагаалар редакцияга бо-ла чедип келгилээр. Оларның бирээзи бо. Хертек Чаянович Датпаа ам таптыг-ла 23 чыл лесниктеп турар деп, бистиң кедээ бижикчивис Сарыглар Тава-Самбу бижип турар. Ооң хайгаарап турар девискээри Биче Аянгаты унунда тудуг ыяжы кезер участоктар, токпак кагар черлер үргүлчү арыг-силиг, ооң будуун, төжектерин аштадып кааптар. Хертек Чаянович арга-арыг камгалалының болгаш өрт айыылын болдурбазының талазы-биле чоннуң ортузунга тайылбыр ажылын эки организастап шыдаан. Хоочун лесниктиң ак сеткилдиг күш-ажылын ленинчи юбилей медаль биле болгаш «1973 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчизи» деп хөрек демдээ-биле демдеглээн.

* * *

Каа-Хем. Ол-ла темага база бир мактадыг чагааны бо районнуң ыяш ажыл-агый чериниң Бүрен-Бай-Хаак участогунда лесник Иван Степанович Чепкасовтуң эки ажылының дугайында Кенден Срат-оол бижип чоруткан. Лесниктеп ажылдаа-ла үр болбаан-даа болза, Иван Степанович арга-арыг камгалалынга бодунуң бердингенин илередип шыдаан деп ол бижээн. Чоннуң эзээртинмес байлаа болур арга-арыгны камгалап, өстүрериниң дугайында лекция, беседаны ол болдунар-ла аргаларны ажыглап турган, кылып турар. Чижээ, Ильинка суурнуң чурттакчылары кино көөрү-биле клубка чыглып келгениниң ажыглап алгаш, арга-арыгга өрт болдурбас дээш харыысалгалыг болурун, үнер үнүштүң кижиге ажык-дузазының дугайын ол тайылбырлай кааптар. Иван Степанович школачыларның күзенчиг аалчызы. Оларга арга-арыгны өстүрери күрүнеге болгаш чонга кайы хире ажык-дузалыын тайылбырлап, ыяш үрезинин чыырын өөредип турар. Часкы каникул үезинде ол школачыларны эвилелдеп турган, 600 кг хады чочагайы чыыр планын 1100 кг кылдыр ажыр күүседип алган.

* * *

Тожу. Ыяш ажыл-агый чериниң лесниги Лукьян Дорофеевич Мурачев чурттуң үнелиг байлаа болур арга-ыяшты камгалаар херекке 26 чыл иштинде бараан болуп келген. Аңаа 300 муң гектар девискээрни быжыглаан.

Кайы участоктарның ыяжын кезип болурун айтып бээр, ооң девискээрин чогуур үезинде арыглаар, ынаар кижилер болгаш техника чедирер оруктү тодарадыр, өрт айыылы үнер болза ону дүрген өжүреринге таарымчалыг байдалды тургузар талазы-биле ол улуг ажылды кылып турар. Пөштүн, кат-чимистиг болгаш эм үнүштерниң кайда канчаар өзүп турарын билир, оларның дүжүдүн чыып, күрүнеге дужаарын организастаар дээш Лукьян Дорофеевич шудургу ажылды чорудуп турар.

Ыяш ажыл-агый чери эрткен чылын 6,5 тонна кат-чимисти белеткээн. Ында хоочун лесниктиң киирген үлүү улуг.

Лукьян Дорофеевич күскү-часкы үелерде өрук белдири көскү черлерге арга-ыяшты камгалаарынче, өрт айыылын болдурбас дээш бүгү хемчеглерни алырынче чонну кыйгырып турар сөстүг шиттерни тургузуп каар. А кижи хөй чыглыр черлерге таакпылаар черлерни тускайлап, дерииир.

Аңчыларның болгаш сиген белеткелчилериниң бригадаларын баштап алгаш, ажыктыг ажылды бо-ла кылган турар. Ээн-Суг деп черниң сигенин четчи бээрге ол тускай бригаданы организастааш, аъттаныптар. Ол чүгле эрткен чылын бригадазының кежигүннери-биле кады 300 тонна сигенни кескеш, «Тоора-Хем» совхозка дужааган.

Хоочун лесниктиң хөрээн «Праганы алганы дээш», «Фашистиг Германияны тиилээниниң 20 чылы ою» деп дайынчы медальдар, ленинчи юбилей медалы, «Күрүнениң арга-ыяжын камгалаарынга үр чылда эки ажылдааны дээш» деп РСФСР-ниң Ыяш ажыл-агый министерствозунуң хөрек демдээ каастап чоруур.

Лукьян Дорофеевич Мурачев «1973 чылда социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп хөрек демдээ-биле база шаңнаткан.

В. НОВИКОВ.
Тожунуң ыяш ажыл-агый чериниң директору.

Чурукта: мурнакчы лесник Л. Д. Мурачев.

Фото автору.

КЭЭРГЕНЧИГ ЭЗИРИК

(Болган таварылгадан)

Эрткен чайын чүве. Сыын мыйызы белеткээр чөпшээрел алгаш, бистиң черниң хоочун аңчызы Конгаа ашак-биле ийилээ Хендерге бажы улуг, биче Огжамнар ынчаар аңнап чораащ, чанып ор бис. Дескелиг аксының үстүнге чоруп олурувуста, орук үдүнде эзирик тур. Июль орту эртип турганы ол чүве. Ийи кулаа халбыя берген, кээргенчиин-даа сүргей. Ону чалтап, аъттап-даа дүшпейн, чугаалажып турувуста, бистиң үнүвүстү дыңнап кааш, ол биече углап шимчеп ор. Дужуп алгаш, тудуп, суйбаарывыска-даа, бистен хойбас. Пат-ла кайгап, карак-кулаан ажып көре бердивис: кужурнуң ийи кулаадаа, ийи караа-даа куруг ак курт!

— Бо хөөкүй пезинден чарылга-ла 15 хона берген ышкаш. Амылыг эртары-даа берге дээн-дир!—деп, хоочун аңчым бажын чайгавышаан, чугааланы-дыр.

— Пезинден канчап чарылганы ол дээр силер, ирем?—деп айтырдым.

— Кончуг кузум сагыштыг төтчеглекчи эдискилептерге, чаш төлдүг амытан маңнап келирге, адып каапканы олдур—деп-ле кижим мындыг. Тайга-… ынды кырынга ол өлзъэт амытанга кандыг дуза чедирер боор дишкеш, чоруур деп баарывыска, демги эзириивис бисти эдерипкен.

— Ам канчаар амытан боор бо, ирей?—дидим.

—Канчап канчаар боор, арга черле чок! Дөө узун чүдүкту артылып алыр харыы бар эвес, анаа чедир эдерткеш, ыя көк сигенге чедирипле каар болган-дыр бис, оол—диди. Ынчаар-ла чортуп чорупкан бис…

Мону чүге сакты бергенин ол дээр боор силер. Сагынмас аргам чок. Ол чаш амытан дыка-ла кээргенчиг болган. Эзириктиг элик оглун ымыраа-сээк келбес, сериин болгаш ажыт черге чыттырып кааш, боду база оон биче ырады чыдып алыр. Ол өйде элик оглунуң сыйт дээнин-даа чандыр дыңнавас. Ам бодап көрүнерден: чогум-на июнь эгезинден июль 10-га чедир ол оолдаар, шак ынчан кээргел билбес оор төтчеглекчилер тайга-сынның ол кээргенчиг амытанын араатанзыг ёзу-биле эдискилеп, мегелепкеш, төлүнден чарып аппаар!

Чаш төлдүг аң адар оор төтчеглекчи кижилер-биле шынныы демиседжири ынчангаш улуг ужур-дузалыг.

А. БАЗЫР-ТАРАА.
Улуг-Хем район.

ФЕСТИВАЛЬДЫҢ ДЕЛЕГЕЙ ЭКРАНЫ

Май 20-ден 30-те чедир үеде Азия болгаш Африка чурттарының үшкү делегей кинофестивалы Ташкентиге болуп эртер. «Тайбың, социал дээшпилге болгаш улустарның хосталгазы дээш» деп кыйгырыг-биле ону эрттирер. Делегейниң кино уран чүүлүнүң ажылдакчылары ону деткип турар. Маңаа хамаарыштыр совет болгаш даштыкы журналистерниң парлалга конференциязы Москвага болган.

Фестивальдың кол директору, кинематография талазы-биле Узбек ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң күрүне комитединиң даргазы А. Абдуллаев бо чылгы ужуражылгаштың улуг хемчээллиг база хөй төлээлекчилерлиг болур деп турарын дыңнаткан. Азия, Африканың 45 чуртунуң, а ол ышкаш Палестинаны хостаар организацияның мастерлери боттарының ажылдарын Узбекистанның найысылалынга көргүзер. Латин Американың чурттары — Аргентина, Бразилия, Боливия, Венесуэла, Колумбия, Мексика, Панама, Перу көрүлдеге бир дугаар киржир.

Негелде ёзугаар чурт бүрүзү уран-чечен бир, кыска лентал ыг бир фильмни көргүзер.

Фестивальга Совет Эвилелинден Узбекистанның, Таджикистанның, Туркменияның, Киргизияның, Казахстанның, Азербайджанның, Арменияның, Грузияның болгаш Россия Федерациязының Азия кезээнде студиялары киржир.

Узбек улустуң экономика, культурага чедип алган чедиишкиннери-биле аалчылар таныжар. Фестиваль хүннеринде даштыкы фирмаларның төлээлекчилери фильмнерни садыглажырының дугуржулгаларын база чорудар.

(СЭТА-ның корр).

„ЭКСПО-74-ТЕ“ ФИГУРИСТЕР

Делегейниң «Экспо-74» деп америк Спокан хоорайда эртип турар делгелгезинче эң шилиндек совет фигуристер чорупкан. Олар көргүзүглүг үш программага киржир.

АКШ-че ужупканнарның аразында делегейниң болгаш Европаның чемпионнары Ирина Роднина болгаш Александр Зайцев, Людмила Пахомова болгаш Александр Горщков, Наталья Линичук болгаш Геннадий Карпоносов, Сергей Волков, Владимир Ковалев, Юрий Овчинников олар бар. Океан ындынга Надежда Горшкова, Евгений Шеваловский, Ирина Воробьева болгаш Александр Власов, Ирина Моисеева болгаш Андрей Миненков, Елена Гаранина болгаш Игорь Завозин, Игорь Бобрин, Игорь Лисовский болгаш Людмила Баконина олар база оюн көргүзер.

Бистии тиилээн

Май 14-те Москваның Лужникиде спорт ордузунга Совет Эвилели биле АКШ-тың шилиндек боксерларының аразынга чаңчыл болган эш хуузунуң ужуражылгазы эрткен. Аңаа совет боксёрлар тиилээн. Деңзи аайы-биле он бир ужуражылганың алдызын ойнап алган.

(СЭТА).

КИЖИ БЕ, ЫШ БЕ?

Чуртталга, бүдүрүлге-даа черлери чылыг, чырык чокка кайын боор. Ынчангаш от одаарывыс албан. А от одаарга, ыш албан үнер. Хөйнү одаан тудум, ыш база көвүдеп, хоорай, суурлар кырын дуй тудуп, хүн караан саргартыр. Ыштың хоралыы билдингир. А заводтарның хоолайларындан үнген ыжы хоранныг холуксаалардыг болур. Химия заводтарының ыжын таварааш чаъс черге күгүр азы дус кислотазы боор дүжер, цемент заводунуң ыжын таварааш чаъс чер кырынга цементилээн кыртышты тургузар. 1930 чылда Бельгияның Маас хем чоогунуң бүдүрүлгелериниң ыжынга хоранкангаш, 70 кижи өлген, муң-муң кижи аараан, а Швейцарияга коргулчун заводунуң арыглакчызы үрелгенинден долгандыр 8 км черге мал-маган шупту кырылган таварылгалар бар. Мындыг чижектерни хөйнү киирип болур.

Бир даштыкы эртемден: «Чок болза кижилер ышты эвээжедир, чок болза ыш чер кырынга кижи санын эвээжедир» деп чугаалап турган. Ыш-биле демисел чоруп турар. Ышты эвээжедириниң ийи аргазы бар. Бирээзи — эң-ле белени, өртек-үнези чиги—хоолайларны бедидери. Хоолайларны бедидерге, ыш бедик көдүрүлгеш, улуг девискээрге тараар. Ынчангаш хоолайларны бедидери чугула. Ол база белен эвес. Бедээн тудум хоолайларның деңзизи аартаар, туружу баксыраар. Инженерлер ол парын айтырыгны таарыштыр шиитпирлээнинден хоолайларның бедии дам бар чыдар. Амгы үеде эң бедик хоолай Канаданың Коппер-Клифф хоорайында никель заводунуң хоолайы — ооң бедии 380 метр. Хоолайның дөзүнде чоону 35 метр. Совет Эвилелинде Норильскиниң дагметаллургия заводунга 420 метр бедик хоолайны тударын планнаан. Хоолайны быжыглап турар алды буттарның бирээзиниң чоону 3 метр ажыг. Ол хоолайның иштинге 3 аңгы хоолайны салып үндүрер. Ыш-биле демиселдиң ийиги аргазы —ыш арыглаар херекселлерни тургузары — ол дээрге завод чанынга база бир заводту тургузары болур.

(«Наука и техника» журналдан).

Телевидение

МАЙ 16-ДА
МОСКВАДАН

14.00—Дамчыдылгалар программазы. 14.05—Өңнүг телекөргүзүг. Уругларга. **«Чурук бүрүзүнде — хүн».** 14.20—Медээлер. 14.30 — Телефильм-концерттиң баштайгы үндүрүлгези. **«Ырлажыылы, өңнүктер!».** 15.35— «Миллионнарның ленинчи университеди». **«Күш-ажылчы коллективтиң күжү чүдел». Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, чогаалчы Б. Кербабаев, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады Д. Кичиев болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат Б. Аннаниязов олар дамчыдылгада киржип турар.** 16.05—Өңнүг телекөргүзүг. **«Эрги шивээ».** Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 2-ги, 3-кү сериялары. — **«Комиссар Сергушин».** 18.00—**«Үе».** Информастыг программа. 18.30—**«Образцова-биле чартык шак дургузунда».** Орус романс дугайында.

КЫЗЫЛДАН

19.00—Телемедээлер. 19.10—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

19.25—**«Социализмниң чаалап алыышкыннарының камгалалында». Варшава керээзиниң юбилейинге.**

КЫЗЫЛДАН

19.45—**«Тооддар хаарждаа»** Дамчыдылга. 20.05—Уругларга. Мультфильм.

МОСКВАДАН

20.15—Хөй сериялыг телешииниң баштайгы көргүзүү. Е. Каплинская. **«Шак мындыг төөгүлер».** Ийиги төөгү. 21.15—**«Ставрополь крайның уткуштур планы боттанышкында». СЭКП Ставрополь крайкомунуң бирги секретары М. С. Горбачев дамчыдылгада киржип турар.** 22.00 — **«Аныяк үннер». Аныяк күүседикчилерниң бүгү-эвилел телеконкурузу.** 23.00—23.30—**«Үе».** Информастыг программа.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

МАЙ 16-ДА

«НАЙЫРАЛ»: **«Парижтиң чажыттары»** 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Он бешки час»** 9.00, 16.45, **«Настя сени-даа»** 10.45, 15.00, **«Бышкан калина кат»** 12.30 (узаткан), 18.30 (узаткан), 21.00 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Чааскаан кижилер аразында»** 14.40, 16.30, 18.20, 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Актриса»** 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: **«Кызыл капелла»** (1-ги, 2-ги сериялары) 17.00, **«Аас-кежиин-биле ужуражылга»** 20.00 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК»: КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫ: **«Доктор Ивенстиң чажыды»** 18.00, 20.00, **«Кибальчиш оолд дугайында тоол»** 16.30 шактарда.

КОНСУЛЬТАЦИЯ

КҮШ-АЖЫЛ ДЕПТЕРИНДЕ ЧАА ЧҮҮЛДЕР

Күш-ажыл дептери —ажылчын кижиниң күш-ажылчы ажыл-чорудулгазын херечилеп турар кол документ болур. Ында кылдынган демдеглелдерни барымдаалап тургаш, ниити болгаш үзүктел чок ажыл стажын тодарадыр.

Ам күштүг боор турар күш-ажыл дептериниң демдеглелин ССРЭ-ниң Улус Комиссарларының Чөвүлелиниң 1938 чылдың декабрь 20-де доктаалын ёзугаар болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Күш-ажыл база шалың төлевир талазы-биле Күрүне комитединиң күш-ажыл дептерин бижип долдурар талазы-биле 1958 чылдың июль 9-та саавырында көрдүнген чурум ёзугаар чорудуп турар. Ук доктаал болгаш саавыр 1975 чылдың январь 1-ге чедир күштүг болур.

«Ажылчын албан-хаакчыларның күш-ажыл дептериниң дугайында» 1973 чылдың сентябрь 6-да ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң хүлээп алган доктаалын удуртулга болдуруп, демдеглел бижидилгени 1975 чылдың январь бирден эгелеп чорудуп эгелээр. Күш-ажыл дептеринге бижидилгени улам экижидер болгаш күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар сорулга-биле бо доктаалды хүлээп алган, ынчангаш ол болза улуг ужур-дузалыг херек боор турар.

Ол доктаалда күш-ажыл дептерин камгалап кадагалаарының болгаш бижип демдеглээриниң корум-чурумунуң талазы-биле чаа чүүлдерни айыткан. Чижээ, чаа күш-ажыл дептериниң капсырылгазының болгаш ооң чаа үлегер хевирин бадылаан. Ону 1975 чылдың январь 1-ден эгелеп тыпсып эгелээр. Мооң мурнунда турган күш-ажылдың эрги дептерин чаа дептерге солувас. Ынчангаш күш-ажылдың чаа хевириниң дептерин колдуунда үлетпүр бүдүрүлге болгаш албан-организация черлеринге, хөй-ниити организацияларынга бир-ле дугаар киргеш, 5 хонуктан ажыр ажылдапканнарга тыпсыр. Дакпырлап ажылдаан кижи күш-ажыл дептерин чүгле кол ажылдап турар черин дамчыштыр алыр.

Ажылга кирип турар ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар күш-ажыл дептерин бүдүрүлге, албан черлериниң баштаар черинге көргүзер ужурлуг. Ол доктаалда күш-ажыл дептери чок кижини ажылга хүлээп албас деп база айыткан. Азы ол сөөлгү ажылының дугайында шынзылганы баштаар черге көргүзер ужурлуг. Ындыг шынзылганы ажылдап турган албан черлери, чуртталга-коммунал органнар болгаш хоорай база кодээ Советтер берип болур. Шериг албанындан чаа халашканнар шериг биледин көргүзер.

Күш-ажыл дептерин шын бижип долдурары ажылчын, албан-хаакчының амыдырал-чуртталгазынга улуг ужур-дузалыг. Аңаа демдеглелдерни киирерде, ажылдакчы кижи боду көрүп олурда чорударын ук доктаалда айыткан болгаш ооң холунуң үжүү, албан чериниң таңмазы-биле шынзыдар.

Ажылдакчы кижиниң ажылга томуйлааның ийикпе азы өске ажылче шилчиткениниң болгаш үгениниң дугайында бижидилгелерни дептерниң бодунге албан чери таныштырар хүлээлгелиг. Дептерниң адрес кезээн чүгле паспорт, диплом, аттестат болгаш өске херечилел документилерни барымдаалап бижиир.

Ажылдан үнгениниң болгаш киргениниң дугайында бижидилгелерни, күш-ажылдың хоойлузунда айыткан чүүлдерни барымдаалап чорудар. Чижээ, ажылдан бодунуң эки туразы-биле үнген болза, «РСФСР-ниң күш-ажыл хоойлузунуң 31-ги чүүлүн ёзугаар бодунуң эки туразы-биле үнген»—деп бижиир. Азы чылдагаан чок черге ажыл шагы үзүп турагаш ажылдан үндүрткен болза — «чылдагаан чок черге ажыл шагы үзүп турганының ужурунда РСФСР-ниң күш-ажыл хоойлузунуң 33 чүүлүнүң 4-кү кезээн ёзугаар ажылдан үндүрген» — деп айтыр.

Ажылдакчы кижи аараш, инвалид болганының, пенсияже үнгениниң азы дээди болгаш ортумак өөредилге черинче өөренип киргениниң ужурунда ажылдан үнүп турар болза, күш-ажыл дептеринге ол дугайын тодаргай айтыр. Амты күш-ажыл дептеринге ажылдакчы кижиниң орден-хавыяа-биле шаңнатканын биживейн турар. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң 1973 чылдың сентябрь 6-да доктаалында орденнер, медальдар-биле шаңнатканының, Хүндүлүг атты болгаш өске-даа шаңнал-мактаалдарны күш-ажыл дептеринге киир бижиирин айыткан. А күш-ажылдың чурумун үреп турган дугайында хүлээткен хемчеглерни аңаа демдеглевес.

Ажылдан үнген кижиге күш-ажыл дептерин ажылдан үнген хүнүнде бээр ужурлуг. РСФСР-ниң күш-ажыл дугайында хоойлузунуң 99-ку чүүлүнде айтып турары болза бир эвес албан чери чөптүг чылдагаан чок черге ажылдакчыны күш-ажыл дептерин чогуур өйүнде бербейн саадаткан болза, ол үениң дургузунда ортумак шалыңны төлээрин чурумчуткан.

Чамдык бүдүрүлге, албан-организацияларның талазындан күш-ажыл дептерин долдурарының саавырын хажыдар, ону ийиги чергениң херээ кылдыр көөр чоруктар ам-даа бар. Чоокта чаа облпрофчөвүлелдиң Президиуму Бай-Тайга районда «Тээли» совхозтуң баштаар чери күш-ажыл дептеринге бижип демдеглээрин канчаар сагып турарының дугайында айтырыгны чугаалажып көрген. Бо чугула ажыл талазы-биле ук совхозта эвээш эвес хажыдылгалар бары аңаа илерээн. Ажылга кижини хүлээп алганда, ол дугайында чогуур өйүнде демдеглевес, өске ажылче шилчээнде ол дугайын айытпас, кылып турар ажылдарның хевирлерин чандыр бижиир болгаш өске-даа частырыглар күш-ажыл дептерлеринде бар болган. Күш-ажыл дептерин канчаар бижип демдеглеп турарын совхозтуң ажылчын комитеди хынап көрбейн турган.

Ону шын бижип демдеглээри профэвилел комитеттериниң, ылаңгыя бүдүрүлге, албан-организация черлериниң удуртукчуларының харыысалгазындан улуг хамаарылгалыг. Чаа күш-ажыл дептерин эгелээри-биле холбаштыр бүгү-ле бүдүрүлге, албан, организация черлериниң удуртукчуларындан, кадр килдистеринден чаа саавырны өөренири, бижидилгени дүрүм ёзугаар шын чорударын негеттинип турар.

С. ДОРСАТ,
Облпрофчөвүлелдиң юрист-консультантызы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000 Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуу 24-63, редакторнуң оралакчыларыныы 35-24, пропаганда килдизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 37-13, культура килдизиниң 23-51, кадаа ажыл-агый килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа килдизиниң 41-27, информация база совет тургузуг килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16056 ЧАГЫГ № 673

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1). ТС 00374